

तमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

आनन्दभूमि

THE ANANDA-BHOOMI

(BUDDHIST MONTHLY)

(ध्यानस्थ बुद्धमूर्ति)

ज्याः

पु

न्ही

एक प्रतिको ३।

वार्षिक ग्राहक शुल्क ३०।

आजीवन ग्राहक शुल्क ३००।

* * * * *
बुद्धसम्बत् २५३३

नेपालसम्बत् ११०९

वर्ष १७

जेष्ठ पूर्णिमा

तद्दला श्व

अंक २

विक्रमसम्बत् २०४६

1989 A. D.

Vol. 17

ग्राहाद

June

No. 2

“आनन्दभूमि” को नियम

- १) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटीविहारगुठीद्वारा प्रकाशित हुने पहिलो बौद्धधर्म सम्बन्धी मातिका हो । यो प्रत्येक पूर्णमासो दिनसम्ममा निस्कनेछ । यसको आजीवन ग्राहकशुल्क रु. ३००।- र वार्षिक ग्राहकशुल्क ३०।- छ । जुनसुकै महिनामा दनि ग्राहक बन सकिन्छ । एक प्रतिको रु. ३।- मात्र ।
- २) यो आनन्दकुटी बिहारगुठीको मुख्यपत्र हो । यसमा बौद्धधर्मसँग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
- ३) लेखकद्वारा प्रकट भएका कुनैपनि विचारमा लेखको उत्तरदायित्व लेखकमै हुनेछ, सम्पादकमण्डल हुनेछैन ।
- ४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा, अंग्रेजी र नेपालका अरू गुरुड आदि भाषामध्ये कुनैपनि भाषामा लेख पठाउन सकिन्छ र पठाइएका लेख कितापिठाउने व्यवस्था गर्न नसकिने भएकोले प्रतिलिपि आफूसँग राखि पठाउनु बाझछनीय छ । अंग्रेजी बाहेक कुनै पनि भाषाको लिपि देवनागरी हुनुपर्दछ ।
- ५) लेख पठाउँदा पूरा साइजको कागजमा एकापटिमात्र लेखेर पठाउनुपर्नेछ । कार्बोनहाली लेखिएको वा टाइप गरिएको प्रतिलिपि लेखलाई स्थान नदिन सकिनेछ ।
- ६) ग्राहकशुल्क, विज्ञापन तथा प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउँमा आनन्दभूमि कार्यालयमा पठाउनुपर्छ । पत्रव्यवहार गर्दा आफ्नो ग्राहकसंख्या तथा नाम ठेगाना राख्न री लेखिएको हुनु जरूरी छ । ठेगाना हेरफेर भएमा व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुपर्छ । पत्रिका समयमा नगुरे लिखित सूचना दिने गर्नुपर्दछ ।
- ७) कुनैपनि लेख प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अविकार सम्पादकमै रहनेछ ।

विषय-सूची

विषय

	पृष्ठ
१. बौद्धवचन	१
२. सम्पादकीय	२
३. सारिपुत्रको उपदेशमा मुक्त हुनेहरू	३
४. पारमिता धर्म	५
५. मंत्र १०८ ठेङ्गा माला बौद्धधर्म अनुकूल होइन	८
६. मन स्थिर रहेन	१०
७. शाक्यमुनि बौद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी बन : लुम्बिनी ग्राम	११
८. एक राजा – एक भिक्षु	१३
९. विरति उत्तम मंगल	१५
१०. राहुलया व्यक्तित्व	१७
११. बौद्धशिक्षा : दश पुण्यक्रिया	२२
१२. शीघ्र संस्कृति	२४
१३. सम्पादकयात पौ	२५
१४. मानव-भाग्य	२६
१५. The Mahasanghika School of Buddhism	२७
१६. बौद्धगतिविधि	३०

आनन्दभूमि

संरक्षक

महानायक आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर

प्रधान-सम्पादक

भिक्षु अश्वघोष

व्यवस्थापक

भिक्षु मैत्री

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

फोन नं. २-१२८५५

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहारगृही

आनन्दकुटी, काठमाडौं

कार्यालय

‘आनन्दभूमि’

आनन्दकुटीविहार

पोष्टबक्स नं. ३००७

स्वयम्भू, काठमाडौं

फोन नं. २-७९४२०

नगर-कार्यालय

‘संघाराम’

भिक्षु-तालीम-केन्द्र

ढल्को, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं

फोन नं. २-१५०२०

३०८

३०९

प्राणीहिंसा गर्नेलाई आर्य भनिँदैन, सबै प्रकारको
हिंसा नगर्नेलाई मात्र आर्य भनिन्छ ।

सम्पादकीय

धर्म र मैत्री

प्रिय जनों

शिक्षित समाजमा धर्म भनेको स्व-पर दुवैको उपकार हुने कार्य भनेर ठानिन्छ भने अशिक्षित समाजमा धर्म भनेको परम्परा र पूजा आजा भनेर मानिन्छ । उपकार नै धर्म हो भनेर ठान्ने व्यक्तिले पनि परम्परालाई दृढ़ताका साथ अपनाएर वास्तविक धर्मप्रति अनास्था गरेको विशेषतया पाइन्छ भने अशिक्षित व्यक्तिले त समाजलाई नै दुरवस्थामा पुग्ने गरी सन्तान दर-सन्तानलाई नै अन्धविश्वासमा जाकिन पुग्ने अव्यावहारिक क्रियाकलापमा जग बलियो पार्दै अगाडि बढिराखेको पाइन्छ । एउटा विडम्बना त शिक्षित र सभ्य कहलाएका व्यक्तिले नै जानाजानो स्वार्थ-परकतामा लागी आफैमात्र ठूला हुने कुरामा जोड दिइराखेको हुन्छ । यसको उदाहरणमा उच्च जातिमा गनिने र पुरोहितवर्ग नै आउने हुन्छ । जजमानको जय हास् र विश्वको कल्याण होस् भनी आशीर्वाद दिनेहरू आफूमात्र उद्धार हुने र आफूलाई मात्र सबैले सर्वमान्य ठानोस् भनेर कूटनोतिपूर्ण व्यवहारमा लागेका हुन्नन् । यस्तो नहुँदो हो त समाजमा सबैभन्दा उच्च नीच देखा-उने जातिव्यवस्थालाई प्राणभन्दा प्यारो गरी

कज्याइरहने थिएन होला । यसले यर्दा त्यस्ता जातिको मुखमा एउटा, मनमा एउटा र काममा एउटा भएको प्रशस्त उदाहरण समाजमा पाइन्छ ।

बरु एउटा कुरा के भने जुनसुकै जातिको भए पनि, अरुभन्दा आफूलाई ठूलो सम्झने हठ-वादीहरू पनि मैत्रीभावमा भने अग्रसर भएको पाइन्छ । त्यस्ता व्यक्तिमा यस्ता मैत्रीमात्र भए पनि स्वार्थपरक नभै हार्दिक रहिनै रहेमा समाजको लागि हितकर सिद्ध हुनेछ । मैत्रीभावमा धनी गरीब र सक्त असक्त भन्ने रहेदैन, जसको जो पनि मित्र हुन सक्दछ र सहयोगी हुन सक्दछ । यसैले कुनैपनि अनुदारवादी कटूरपन्थीलाई मैत्री-भावना जगाउने र त्यसैमा दृढ़ रहने खालको सम्भाउनी, उत्साह एवं विश्वास दिलाउन सकेमा धर्म लोप नहुने भएको हुदा सम्पूर्ण धार्मिक जनले मैत्रीभावमा रहने र अरुलाई पनि यसैमा प्रोत्साहित गराउनु समाजलाई उंभो लैजाने हुनेछ भन्नेमा आनन्दभूमि विश्वास राखदछ । सबैको मंगल नै मैत्रीभावमा निहित छ, धर्म यसैमा आधारित रहन्छ ।

सारिपुत्रको उपदेशद्वारा मुक्त हुनेहरू

हाँ इसके बहुलीय उपदेशद्वारा मुक्त हुनेहरू का नाम है। यही विषय
हाँ इसके बहुलीय उपदेशद्वारा मुक्त हुनेहरू का नाम है। यही
मार्ग “सारिपुत्रको उपदेशद्वारा मुक्त हुने” भन्ने शीर्षक
अन्तर्गत केही कुरा लेखलाएँदा मेरो मनमा केही दब्दता
हुनथाल्यो। मेरो टिपोटमा तहाँको उपदेशद्वारा आयुष्मान्
अनुरुद्ध अरहन्त हुनुभएको कुरा थियो। यो कुरा लेख्न-
लाएँदा यो पनि मनमा सम्भवे कि अंगुतरनिकायको अटुक-
निपातमा बुद्धद्वारा देशित अनुरुद्ध महावितवक सूत्रको
उपदेश सुनी वहाँ अरहन्त हुनुभएको कुरा। यी दुवै सूत्रमा
यसरी किन उल्लेख भएको होला भन्ने कारण मैले कत्तेबाट
पनि बुझन सकिन।

[लेखक]

सारिपुत्र स्थविरको उपदेशद्वारा अनुरुद्ध स्थविर
अरहन्त हुनुभएको कुरा अंगुतरनिकायको तिकनिपातमा
उल्लेख भएको छ भन्ने अंगुतरनिकायके अटुकनिपातमा
बुद्धको उपदेशद्वारा अरहन्त हुनुभयो भन्ने कुरा पनि
उल्लेख भएको छ। मायित्तो सूत्रमा चाहिँ कुनै ठाउँको

नाम उल्लेख भएको छैन भने पछिलो सूत्रमा चाहिँ
स्थानको नाम भर्गदेशको सुंसुमारगिरिमा भन्ने कुरा प्रष्ट
छ। यसरी अनुरुद्ध स्थविर अरहन्त हुनुभएको कुरा दुइवटा
सूत्रहरूमा उल्लेख भएको पाइएको छ।

अंगुतरनिकायको तिकनिपातमा उल्लिखित सूत्र
अनुसार आयुष्मान् अनुरुद्ध सारिपुत्र स्थविरको उपदेशद्वारा
अरहन्त हुनुभयो।

दीघनिकायको सङ्गीतिसुन्तवण्णनाको भनाई अनु-
सार पावाको चुन्द कर्मारपुत्रको आच्रबनमा सङ्गीतिसूत्र
देशनापछि पाँचशय भिक्षुहरूले अरहत्व प्राप्त गरेका थिए।

यस्तै गरी एक समय भगवान् चम्पाको गमरा
भन्ने पोखरीको तीरमा पाँच शय भिक्षुहरूसँग बसिरहन्तु-
भएको बेलामा त्यहाँ आयुष्मान् सारिपुत्रले दसुत्र र सूत्रको
धर्मोपदेश गर्नुभएको थियो। यो सूत्रको अवशानमा त्यहाँ
भेला भएका पाँचशय भिक्षुहरूको प्रतिसम्मिदा सहित
अरहत्व प्राप्त गरेका थिए।

एक दिन राजगृहवासी कष्टहिन्न भन्ने ब्राह्मण
धर्मसेनापतिवहाँ गई प्रव्रजित भई केही दिनमै अरहन्त
भए।

सूत्रपिटकको खुददकनिकायको विमानवत्थु अर्थ-
कथाको कुञ्जरविमान अनुसार राजगृहको एक स्वीले
सारिपुत्र स्थविरलाई बढो भक्तिपूर्वक प्रायस दान दिई।
अनि उनको मृत्यु भएपछि वार्यस्त्रिश देवलोकमा उत्पन्न
भएको कुरा उक्त विमानकथामा उल्लेख भएको छ।

एक दिन राजगृहमा सारिपुत्र स्थविरलाई चीवर सिउनुपर्ने काम परेको थियो । अनि वहाँ राजगृहको एक नकर्मीको घरमा भिक्षाटनको निमित्त जानुभयो । सो घरको नकर्मीले स्थविरसँग “भन्ते ! के चाहियो ?” भनी सोधदा वहाँले “चीवर सिउनुपरेकोले सियोको आवश्यक परेको छ” भन्तुभयो । नकर्मीले सम्मानपूर्वक वहाँलाई दुइवटा सियो र “भन्ते ! केरि पनि सियो चाहिएमा भन्त आउनुहोस्” भनी निवेदन गरी पञ्चाङ्ग प्रतिष्ठित सहित बन्दना गन्यो । पछि सो पुरुषको मृत्यु भयो र वार्यस्त्रश देवलोकमा उत्पन्न भयो ।

राजगृहको एक गरीब पुरुष कुनै एक सेठको आँपको बनमा पालो बसेको थियो । एकदिन उसले सारिपुत्र स्थविरलाई आँपको बनको अधितिरको बाटोबाट चर्को धाममा हिंडिरहनुभएको देख्यो । वहाँ पसिनाले निश्चक हुनुभएको थियो । भूईं पनि पोल्दूथ्यो । यो देखेर त्यसको मनमा महतो श्रद्धा उत्पन्न भई वहाँसँग बिन्ति गन्यो, “भन्ते ! तपाईं बेसरी थाक्नुभएको जस्तो लाग्छ । तपाईंको चीवर पसिनाले भिजिसकेको छ । भन्ते ! यो आँपको बनमा आई केही छिन विश्राम गर्नुहोस् ।” “हुन्छ” भनी स्थविर आँपको बनमा जानु भयो । एकछिनपछि सो पुरुषले बिन्ति गन्यो, “भन्ते ! नुहाइयुवाई गर्नुहुन्छ भने म कुबाबाट पानी तानिदिनेछु ।” स्थविरले स्वीकार्नुभयो र नुहाउनुभयो । सो पुरुष सारं खुशीभयो । उसको मृत्युपछि ऊ वार्यस्त्रश देवलोकमा उत्पन्न भयो ।

राजगृहको इट्कावबी भन्ने गाउँमा संसारमोचक भन्ने परिवारमा एउटी केटी जन्मेकी थिई । एक दिन स्थविर सोही गाउँको अरण्डवती भन्ने विहारमा बस्नु

भएको थियो । एक दिन बाहुजना भिक्षुहरूका साथ वहाँ गाउँको ढोकानिरको बाटोमा जाँदैहुनुहुन्न्यो ।

त्यसब्बत गाउँका धेरै बालिकाहरू त्यहाँ खेल्दै थिए । स्थविरलाई देखेर ती बालिकाहरू आई स्थविरलाई बन्दना गरे । त्यसमध्ये एउटी बालिकाचाहिँ एक छेउमा उभिइरही ।

यो देखेर स्थविरले सो बालिकाप्रति अनुकम्पा राखी “यी बालिकामात्र किन एक छेउमा उभिइरहेकी नि ?” भन्दा उनीहरूले उसलाई समातेर ल्याई स्थविरको चरणकमलमा ढोग्न लगाए । पछि उसको विवाह त्यस्तै संसारमोचक कुलको एक दीघराजीमा भन्नेसँग भयो । पछि उनी गर्भिणी हुँदा उसको मृत्यु भयो र उनी प्रेत-योनिमा उत्पन्न भई ।

एकदिन उसले सारिपुत्र स्थविरलाई नांगो रूप देखाई ।

स्थविरले “तिमी को वहौ ?” भनी सोधदा आफ्ना सबै कुरा बताई स्थविरसँग यस्तो प्रार्थना गरी “भन्ते ! मलाई उद्देश्य गरी दान दिनुभएमा मेरो उद्धार हुनेछ ।” स्थविरले “हुन्छ दिनेछु” भनी सो प्रेतनीलाई उद्देश्य गरी एक एक गाँस भोजन, एक एक हातको कपडा र एक एकवटा भाँडोमा पानी पनि राखी दान दिनुभयो ।

यी अर्थकथाहरूले स्थविरमाथि प्रसन्न भई स्वर्ग पुनेहरूको संख्या असी हजार (८०,०००) छन् भन्ने कुरा पनि उल्लेख गरेका छन् । अङ्गुतरनिकाय अर्थकथा दुक-निपातवर्णना पृ. ३१६ मा सारिपुत्रको समचित्त सूत्रको उपदेश सुनेर एक कोटि एक लाख (१,०१,००,०००) देवताहरू अरहन्त भएको कुरा पनि उल्लेख भएको छ ।

संसारमा महापुरुष अथवा महान् व्यक्ति बन्न आफूमा अनन्त गुणले युक्त हुनु अत्यावश्यक छ । गुणधर्म विना कुनै पनि व्यक्ति महापुरुष वा महान् व्यक्ति हुन सकिँदैन । महापुरुषका छोरा हुँदैमा अथवा धनीमानी विद्वान्‌का छोरा हुँदैमा वा कुनै व्यक्ति महापुरुष हुन सकिँदैन । महापुरुष बन्नको निम्नि त्याग, नैतिकता, समानता, निष्कामपूर्वक कर्तव्य पालन गर्ने, परोपकारी तथा अनवरत कार्यशीलता आदि गुणले युक्त हुनुपर्दछ । त्यस्तो व्यक्तिमात्र महान् व्यक्ति अथवा महापुरुष हुन सकिन्छ । यस्तो गुणले परिपूर्ण हुन दीर्घकालसम्मको सद्भावना आवश्यक हुन आउँछ ।

यस्तो महापुरुषहरूको संस्मरण गर्दा जसले पनि त्यस्तै महापुरुष बन्ने प्रेरणा पाउन सकिन्छ । त्यस मार्गमा अघि बढन वीर्य उत्साह अनि धैर्यधारण गर्न सकिने हुन्छ । त्यसकारण महापुरुषहरूमा पनि थेष्ठ हुनु भएका गौतम बुद्धको गुणधर्म विश्वयमा केही चर्चा गरौ । हुन त सिद्धार्थ कुमार त्यसबखतको राजनैतिक दृष्टिबाट अवलोकन गर्दा आजको हाम्रे नेपालको पश्चिम भागमा रहेको लुम्बिनी अञ्चल स्थित तिलौराबाट कपिलवस्तुका राजा शुद्धोदनका छोरा हुनुपर्यो । परन्तु उनी पछि गएर महान् दार्शनिकको रूपमा मानवजगत्का महान् कान्तिकारीको रूपमा अनि शान्तिका अग्रदूतको रूपमा विश्वमा प्रख्यात हुनुप्रयो, उनी नेपालराष्ट्रका विभूतिमात्र हैनन्, एसियाका ज्योति अनि विश्वमा शान्तिका प्रेरक शास्ता

गुह हुनुभयो । यसरी उनी लोकप्रसिद्ध हुनुभएको ले राजाको छोरो भएर होइन, न त धन सम्पत्तिको कारणले नै हो, न त देवताले नै तुल्याएको हो, उनी आफै आदर्श-मय जीवन, त्यागमय जीवन, थेष्ठतम, चरित्र निस्काम-पूर्वक गर्नुभएको कर्तव्य पालन यथार्थ ज्ञानको अन्वेषण, दृढप्रतिज्ञ, सहनशीलता र सत्यता आदि गुणधर्मकै कारणले बुद्ध बन्नुभएको हो । बुद्धको आदर्शमय जीवन र थेष्ठतम चरित्र अभ्यासलाई बौद्धवाङ्मयमा पारमिता गुणधर्म पूर्ण गर्ने भनिएको छ । बौद्धसाहित्य अनुसार बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध वा अहंत् हुनलाई दशपारमितालाई अनिवार्य रूपले पालन गर्नुपर्दछ । त्यसकारण समस्त महान् व्यक्ति बन्ने लक्ष्य भएका व्यक्तिहरूले आफूमा महापुरुष गुणले पूर्ण गर्नेलाई पारमिताधर्मलाई अध्ययन र अभ्यास गर्नुपर्छ ।

यो पारमिता पूरा गर्ने समयमा तृष्णा, अभिमान, र मिथ्या दृष्टिरूपी क्लेशबाट अलग छुनुपर्दछ अनि कहुणा र जानले आफूलाई सुरक्षित पार्नुपर्दछ ।

महान् व्यक्ति हुन चाहने व्यक्तिले स्वार्थलाई अङ्गातेर आशावादी भैक्न काम गर्नुहुँदैन । यदि कसैले सांसारिक सुखभोग सम्पत्तिको आशा गरी पुण्यकार्य गन्धो भने एक त त्यसको महत्व कम हुने हुन्छ, अर्को इच्छालाई नष्ट गर्नुपर्नेमा ज्ञन बढ्दैजान सकिन्छ । अनि आपनो लक्ष्य निर्वाणबाट टाढा हुँदैजान्छ । यस्तो पुण्य कर्म वास्तविक पारमी यसैमा समावेश हुन सकिँदैन ।

समाजमा कीर्ति प्रशंसा वा आपनो नाड़े प्रचार गर्न दान गर्ने व्यक्तिको संख्या कम छैन । दान गरेर आपनो उच्च श्रेणित्व समर्थता देखाउन चाहने, धनको मद देखाउने हेतुले धन खर्च गरी पुण्यको बहाना गर्ने व्यक्ति पनि समाजमा प्रशस्त पाइन्छ । तिमीभन्दा म के घटी छु भन्ने मनमा लिएर दान गर्ने र शील पालन गर्ने पनि हुन्छन् यस्ता अभिमान मिसिएको पुण्य कुशल कर्म भनिए पनि पारमितागुणधर्म अन्तर्गत हुन सकिंदैन । यदि कसैले अनित्य, दुःख र अनात्मको विषयमा कुनै ख्यालै-नगरिकन केवल दानशील र तपस्था आदिमावैले मानिस शुद्ध हुन सकिन्छ भन्ने धारणा लिएको छ भने त्यो धारणा गलत हुनजान्छ । यस्तो गलत धारणा मिसिएको कुशब्द कर्म पारमितागुणधर्मको निमित्त पर्याप्त हुँदैन भनिएको पनि छ-

“यस कामनाय पवतित हीनं, पुञ्जफल कामनाय पवतितं मज्जिमं, कत्तव्यं मे विदन्ति अरियभावं निस्साय पवतितं पणीतं ।”

भवभोग सम्पत्ति, यश कीर्तिको कारणले जुन व्यक्तिले पुण्यकर्म गर्छ त्यो हीन कुशल कर्म हुन्छ । आपनो विमुक्तिको निमित्त गरिने पुण्यकर्म मध्यम प्रकारको कुशल कर्म हुन्छ । अनि समस्त प्राणीहरूको मुक्तिको निमित्त नै गर्नुपर्ने भन्ने कामनाले गरिने पुण्यकार्य कुशल कर्म हुन्छ ।

पारमिता पूरा गर्न करुणाले स्वच्छ शीतल हृदयले पूरा गर्नुपर्छ । यस्तो अवस्थामा अरुबाट क्रोध र ईष्यले जे भने पनि अखण्ड रूपले आपनो कार्य गर्व लैजानुपर्छ अनिमाव महापुरुष बन्न सकिन्छ । कहिले काहिँ करुणा मात्र भैक्न प्रज्ञा भएन भने बाटो बिरेर जान सकिन्छ,

त्यस्तो बेलामा प्रज्ञाद्वारा करुणालाई रक्षा गरेर काम गर्न सक्नुपर्छ । प्रज्ञानुकूल कारणिक किया नै सबभन्दा थोँठो-तम हुन्छ ।

पारमिता दश प्रकारका छन् —

१. दान = त्याग
२. शील = सदाचार अर्थात् नैतिक गुण
३. नैष्ठकम्य = विरक्तिभाव
४. प्रज्ञा = यथार्थ ज्ञान
५. वीर्य = उत्साह
६. क्षान्ति = सहनशीलता
७. सत्य = यथार्थ वचन
८. अधिष्ठान = प्रतिज्ञा
९. मंत्री = समानभाव
१०. उपेक्षा = मध्यस्थता

यही दश पारमितालाई पारमिता, उपपारमिता, परमत्थ पारमिताको रूपमा तीन पारमिता भनिन्छ । अनि अर्हत् हुनलाई दशवटा, प्रत्येकबुद्ध हुनलाई बीसवटा र सम्यक् सम्बुद्ध हुनलाई तीसवटा पारमितागुणधर्म पूर्ण गर्नु अनिवार्य छ ।

पारमिता धर्मको लक्षणमा अरुलाई दया राख्नु नै पारमिताको लक्षण हो, परोपकार गर्नु पारमिताको रस हो । यसरी आपनै थमले प्राणीत्रिति करुणा राखी प्रज्ञापूर्व दृष्टिले गरिने परोपकार नै बोधिसत्त्वको किया हुन्छ बुद्धत्वको प्रार्थना गरेर गुणधर्म पूरा गर्ने महान् व्यक्तिलाई बोधिसत्त्व भनिन्छ भने अर्कोतिर अर्काजाई हित र उपकार गर्नेलाई पनि बोधिसत्त्व भन्छन् । बोधिसत्त्वको यही किया बोधिचर्या हो । त्यही बोधिचर्याले मात्र बुद्धत्व प्राप्त हुन सकिन्छ ।

शाकथमुनि सिद्धार्थ गौतमले पनि बुद्धत्व लाभ गर्न कम तपस्या गर्नुभएन, वहांले बहुजन हिताय बहुजन सुखायको निमित्त आफूले लाभ गर्न सकिने अर्हत्वलाई दाउमा राखेर पारमिताधर्म पूर्ण गर्न बाटो अपनाए । साँच्चै नै महापुरुष हुन चाहने व्यक्तिले सर्वप्रथम आफू-लाई प्राप्त भएको सुखलाई नै अर्काको निमित्त उपयोग गर्न सक्नुपर्छ ।

बुद्धधर्ममा सबैलाई बुद्ध हुन स्थान दिएको छ । बौद्ध दृष्टिकोणमा बुद्ध हुने शक्ति सबै प्राणीमा नभएको

होइन तर त्यो शक्ति प्राप्त गर्ने गुणधर्म पूर्ण गर्नुपर्छ ।

बोधिसत्त्वहरूले अत्यन्त दुःख कष्ट गरेर पारमिता पूरा गरेको फल नै सम्यक् सम्बुद्धत्व हो । यसलाई अर्को शब्दले भन्ने हो भने महापुरुष लक्षण प्राप्त भएको असिति अनुव्यञ्जन पूर्ण भएको, बुद्धको वरिपरि अनेक गुण समूह प्रकाशमान भएको रूपकाय सम्पत्ति प्राप्त भएको, दशबल तथा चतुर्वेसारच्च ज्ञान र ६ वटा असाधारण ज्ञान आदि विद्यमान हुनु नै पारमिताको गुणधर्मको फल हो ।

५

भिक्षुहस्त्वारा १५ दिनमा एकपटक गरिने

उपोसथ-तालिका

हेमन्त ऋतु

गिर्हान ऋतु

वस्सान ऋतु

का	कृ	१५	Dec 8	फा	कृ	१५	Apr 5	आ	कृ	१५	Aug 1
मं	शु	१५	Dec 23	चै	शु	१५	Apr 20	श्रा	शु	१५	Aug 16
मं	कृ	१४	Jan 6	चै	कृ	१४	May 4	श्रा	क	१४	Aug 30
पौ	शु	१५	Jan 21	वै	शु	१५	May 19	भा	शु	१५	Sep 30
पौ	कृ	१५	Feb 5	वै	कृ	१५	Jun 3	भा	कृ	१५	Sep 29
मा	शु	१५	Feb 20	जे	शु	१५	Jun 18	आ	शु	१५	Oct 14
मा	कृ	१४	Mar 6	जे	कृ	१४	July 2	आ	कृ	१४	Oct 28
फा	शु	१५	Mar 21	आ	शु	१५	July 17	का	शु	१५	Nov 12

वर्षावास प्रारम्भ १८ जुलाई १९६९

वर्षावास समाप्ति १४ अक्टोबर १९६९

प्रस्तुति- भिक्षु बुद्धघोष

मंत्र १०८ ठेड़ा माला

बौद्धधर्म अनुकूल होइन

○ के. बी. मोक्तान, धरान

विभिन्न प्रयोजनको लागि विभिन्न मन्त्र जप संख्याहरू हजार एघार सय लाख आदि हुने गर्दथ्यो । शब्द र संख्याको सम्बन्धमा हाम्रो पूर्वज बौद्धिक ऋषि मुनिहरूलाई पूर्णरूपले परिचित थियो, । कुनैमा बाईस अक्षर छन् कुनैमा केही अरु पनि छन् र यसैले गर्दा शब्द अनि संख्यामा घनिछ उभयन्तर छ । मंत्र र प्रयोजकानुसार माला पनि भिन्न हुने गर्दछ उदाहरणको लागि पच्चस मणिको माला, बीस मणिको माला छ बीस मणिको माला आदि किन्तु रुद्राक्षको माला अनि लामा म्हेम्हे र बज्जाचार्य गुरुज्ञहरूको ठेङ्गा माला पनि १०८ नै हुने गर्दछ ।

१०८ मणिको माला सर्वसिद्धिदायक मानिएको छ । १०८ संख्याको जपको लागि ज्यादै महत्वपूर्ण मानिएको छ । १०८ संख्यामा जति महत्व छ त्यति नै यो संख्यामा गहिरो रहस्य लुकेको छ जो अति नै महत्वपूर्ण छ । लामा म्हेम्हे र बज्जाचार्यहरूले आफ्नो र अरूको कल्याण र मुक्तिको लागि पनि भगवान् बुद्धकै नाभमा १०८ ठेङ्गा माला मंत्र जप गर्ने गर्दछन् । उनीहरू भन्दछन् — यो मंत्र जप भगवान् बुद्धको शरणागत अर्थात् निर्वाण प्राप्तिको लागि हो किन्तु १०८ मंत्र जपले कुनैचाहिँ भगवान् को नाम लिइरहेको रहेछ निम्न रहस्य हेर्नुहोस, पाठक उत्तरबाट परिचित हुनुहुनेछ ।

संख्या व्याख्या—

१०८ संख्यामा १,०,८ यी तीन अङ्क छन् । यी तीन अङ्कको रहस्य यसप्रकार छ । अङ्क १ को व्यापक एक ब्रह्माको बोधक हो, जो अदृश्य रूपमा रहन्छ । तात्पर्य यो छ कि शब्द अनि संख्यामा सम्बन्ध हुनाले सम्पूर्ण पदार्थको मूलमा जस्तो शब्द छ त्यस्तै नै अङ्क पनि छ ।

‘०’ शून्य शब्दको मूल — आकाशलाई शून्य मानिन्छ । अङ्कको मूल पनि शून्य नै हो । शून्यदेखि नै शब्द अनि अङ्कको मूल उत्पत्ति भएको हो । संस्कृतमा भन्दछन् — ॐ पूर्णमः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते, पूर्णस्य पूर्णमाद्य पूर्णमेवाबिश्यते । अङ्क ८ मायाको द्योतक हो । अतएव तपाईं ८ को पाहाडा गुणा गर्छ भने गुणन फल जोड्दा घट्नु बढ्नु भइहालछ । यो नै माया हो । यो निरन्तर घट्नु बढ्नु भइरहन्छ । जब ब्रह्मा रूप अङ्क १ अनि पूर्णताको प्रतीक शून्य भयो त्यही नै मायातिरोहित भइजान्छ ।

उदाहरण स्वरूप ८ को पाहाडा Multi Plication गर्नुपर्छ । अनि त्यो मलिटिप्लिकेशनलाई जोड्दा निम्न लिखितनुसार हुन्छ ।

ज्योतिषीको आधार—

$$८ \times १ = ८ =$$

$$८ \times २ = १६ = १ + ६ = ७ =$$

$$d \times 3 = 24 = 2 + 4 = 6 =$$

$$d \times 4 = 32 = 3 + 2 = 5 =$$

$$d \times 5 = 40 = 4 + 0 = 4 =$$

$$d \times 6 = 48 = 4 + 8 = 12 = 1 + 2 =$$

$$d \times 7 = 56 = 5 + 6 = 11 = 1 + 1 =$$

$$d \times 8 = 64 = 6 + 4 = 10 = 1 + 0 =$$

$$d \times 9 = 72 = 7 + 2 = 9 =$$

$$d \times 10 = 80 = 8 + 0 = 8 =$$

परम ब्रह्माको बोधक हो ।

स्वर—

$$1 \ 2 \ 3 \ 4 \ 5 \ 6 \ 7 \ 8 \ 9 \ 10 \ 11 \\ \text{अ आ इ ई उ ऊ छ ऊ ए ऐ ओ}$$

$$12 \ 13 \ 14 \\ \text{औ अं अः}$$

जम्मा स्वर १४ क्रमवार न हेर्नुहोस् उक्तानुसार छ ।

व्यञ्जन—

$$1 \ 2 \ 3 \ 4 \ 5 \ 6 \ 7 \ 8 \ 9 \ 10 \ 11 \\ \text{क ख ग घ ङ च छ ज झ ब द}$$

$$12 \ 13 \ 14 \ 15 \ 16 \ 17 \ 18 \ 19 \ 20 \\ \text{ठ ड ढ ण त थ व ध न}$$

$$21 \ 22 \ 23 \ 24 \ 25 \ 26 \ 27 \ 28 \ 29 \\ \text{प फ ब भ म य र ल व}$$

$$30 \ 31 \ 32 \ 33 \ 34 \ 35 \ 36 \\ \text{श ष स ह क व ज ।}$$

यसे प्रकार अङ्क १०८ लाई जोडिजान्छ भने तब
 $1+0+8=6$ परिणाम आउँछ । अनि ६ को पाहाडाको
 गुणनफल जोड्यो भने त्यसको परिणाम नौ नै आउँछ ।
 यसैले ब्रह्मा न घट्छ न बढ्छ । आद्यशक्ति एवं ब्रह्मा हो ।

भूति यहाँ ५४ हुनपनें जस्तो छ, तर ५३ देखिएको छ । —संपादक

६ सीताराम र राधाकृष्ण नामको मूल्याङ्कन अङ्क पनि
 ५ ज्योतिषी आधार नियमले गन्यो भने परिणाम १०८ नै
 ४ आउँछ । सीता अनि राधा नामको शक्ति स्वरूप हो, राम
 ३ तथा कृष्ण ब्रह्मा स्वरूप हो । उदाहरण, सीताराम र राधा-
 २ कृष्णको वर्णक्रमले मूल्याङ्कन निकाल्यो भने परिणाम १०८
 १ नै निकलन्छ जस्तै तल हेर्नुहोस् ।

सीताराम— स को नं. ३२

इ "	४	राम—	र को नं. २७
त "	१६	आ "	२
आ "	२	म "	२५
		—	
	५४		५४

$$\text{परिणाम } ५४ + ५४ = १०८$$

राधाकृष्ण— र को नं. २७   **कृष्ण—** क को नं. १

आ "	२	क्र "	११
ध "	१६	ष "	३१
आ "	२	ण "	१५
		—	
	५०		५०

$$\text{परिणाम } ५० + ५० = १०८$$

ज्योतिषीको आधारमा— उक्त उदाहरण अङ्क

थियो । अब हेर्नुहोस् अर्को ज्योतिषी विद्यानुसार । जब सूर्य सम्पूर्ण १२ राशिमा एक पूरा चक्रकर लगाएर घम्छ तब एक बृत्त पूरा गर्दछ । एक बृत्तमा ३६० अंश हुन्छ ।

यसप्रकार सूर्यको एक प्रदक्षिणाको अंशको कल बनायो भने तब $360 \times 60 = 21600$ विपल भयो । यो त सबैले जान्दछन् कि सूर्य छ मास उत्तरायण छ मास दक्षिणायणमा रहन्छ । यसप्रकार यदि २१६०० विपल-

लाई दुई भागमा बाढ्यौ भने १०८०० संख्या प्राप्त भयो । प्रत्येक दिन सूर्य उदयबाट दोश्रो सूर्य उदयतक कलकी मापक ६० घण्टा मानिएको छ । घण्टा=पल ६० अनि १ पल=६० विपल यसले एक अंश रात्री $60 \times 6 \times 60 = 21600$ विपल भयो । यसको आधा दिनमा $21600 \div 2 = 10800$ अनि यति नै रात्री पनि भयो ।

हाम्रो पूर्वज वैदिक ऋषि मुनिहरूले आधुनिक बैज्ञानिक प्रणालीको तदनुसार दशमलवको आधारमा कल अनि संख्याको समन्वय गरेका थिए । यसको अनुसार, १०८०० को उपलब्ध भयो । अब संख्या अंकको दुइटा शून्य छाडियाँ भने १०८ संख्या प्राप्त भयो । वैदिक महर्षिहरूले शब्द काल संख्या आदिको पूर्णरूपले सामंजस्य गरिदिएका थिए । तब १०८ मणिको माला भंत्र जपको विधान भएको हो । जब १०८ संख्या आदि शक्तिस्वरूप

अनि ब्रह्माको बोध गराएको छ ।

उक्त प्रावधानलाई हेर्दा सम्बुद्ध नाम खोइ ? तपाईं जति नै कराउनुस् चिच्च्याउनुस् त्यसबाट मुक्ति पाइँदैन । बरु यो भन्न संकिळ कि सीधा राधा कृष्ण सीताराम- राधा कृष्ण सीताराम भन्नु वेस होला । त्यसो भनेर माला भंत्र जप गर्नुहोस् १०८ ठेङ्गा माला जपेर पूरा गर्नुस् । जहाँ १०८माला छ उक्त नाम समावेस छ । यो कुरा सत्य छ ।

विचारणीय कुरो के छ भने सम्यक् सम्बुद्धे कहिल्यै पनि १०८माला जप गरेको छैन । सातौं शताब्दीको पद्मसम्भवले तिवतमा बौद्धधर्म हिन्दूधर्मसित मिल्दो जुल्दो बनाएर प्रचार गरेको देखिन्छ । बुद्धिष्ठहरूले कुन चाहिँ सत्यलाई पक्कनुपर्छ त ?

मन स्थिर रहेन

- लक्ष्मी श्रेष्ठ

ज्ञान	बुझे	जस्तो	लाग्यो
बुद्ध	त्यही	जस्तो	लाग्यो,
त्याग	गरे	जस्तो	लाग्यो
त्याग	नभए	जस्तो	लाग्यो,
किन हो मन स्थिर रहेन । १			

रोग त आइ नै रहो
रोग आउने कुरा बुझ्यो,
आपत पनि आइ नै रहो
आपत आउने कुरा बुझ्यो,
किन हो मन स्थिर रहेन । २

मर्म	बुझे	जस्तो	लाग्यो
धर्म	त्यही	जस्तो	लाग्यो,
राग	छोडे	जस्तो	लाग्यो
दाग	रहे	जस्तो	लाग्यो,
किन हो मन स्थिर रहेन । ३			

बुद्धले भनेका छन्
ज्ञानीको मन हुन्छ स्थिर,
मैले के बुझे मैले के सम्म
आखिर रितै रहो
किन हो मन स्थिर रहेन । ४

शाक्यमुनि बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी-बन : लुम्बिनी-ग्राम

वैशाख-पूर्णिमा, बुद्ध-पूर्णिमा, पुष्प-पूर्णिमा (=स्वांयापुन्ही), का दिन सिद्धार्थ गौतमको जन्म, वहाँको सम्बोधि - प्रप्ति र तथागतको महापरिनिर्वाण भएको थियो । विविध संयोगको पुण्यदिवसमा सिद्धार्थ गौतमको, धार्मिक भाषामा भने भए बोधिसत्त्व राज-कुमारको अभिलेखको भाषामा शाक्यमुनिको जन्म स्थल लुम्बिनी बारेमा केही चिन्तन मनन गर्न थोग्य छ ।

त्रिपिटकको सूत्रपिटक अन्तर्गत खुद्दकनिकायक एक संकलन (ग्रन्थ)को नाउँ हो, सुत्तनिपात । सुत्तनिपात भाषा र छन्दको दृष्टिबाट पनि बुद्धकालीन छेउसम्म पुन्याउने संकलन मानिन्छ । यसमा संकलित सूत्रहरू मध्येमा ३ सूत्रहरूको नाउँ कलकत्ता-बैराटको अशोकको अभिलेखमा उल्लेख गरिएको छ । यसै ग्रन्थमा लुम्बिनी बारेमा उल्लेख गरेको छ, “उनी रत्नबर अतुल्य बोधिसत्त्व प्राणीहरूको हित र सुखको निमित्त मनुष्य-लोकमा शाक्यहरूको जनयद (अन्तर्गत) लुम्बिनी ग्राममा जन्मनुभयो । यसकारण हामी अत्यन्त संतुष्ट र प्रसन्न छौं ।” लुम्बिनी स्थित अशोक स्तम्भमा मौर्यकालीन ब्राह्मि लिपिमा कुँडिएको छ, “हिंद बुधे जाते शाक्यमुनि” यहाँ शाक्यमुनि बुद्ध जन्मनुभएको छ । “हिंद भगव जातेति लुम्बिनि गामे”

८८८. ८८८ प.४ ट.८४

○ भिक्षु सुदर्शन

यहाँ लुम्बिनी-ग्राममा भगवान् जन्मनुभयो । यसरी प्राचीन बाड्मय र अभिलेखमा लुम्बिनी-नाउँमा सिद्धार्थ कुमारको जन्म भएको वर्णन समस्वरमा अभिव्यक्त भएको छ । त्यस्तै लुम्बिनीको उत्खननमा ग्रामीण अवस्थितिको प्रमाण पनि पाइएको छ ।

बुद्धको जीवनी सम्बन्धी पालि र संस्कृत भाषाको बाड्मयमा भने लुम्बिनी – बनको वर्णन गरिएको छ । जातक अटुकथाको ‘अविदूरे निदान’ मा कपिलबस्तु र देवदह दुई नगरको बीचमा उभय नगरबासीहरूको लुम्बिनी – बन नाउँको मंगल शालबन भएको उल्लेख गरिएको छ र लुम्बिनी – बनबाई (स्वर्गको) चित्तलता बन जस्तै आनुभाव युक्त सुसज्जित छ भनी वर्णन गरिएको छ । मजिज्ञम निकायको ‘देवदह सुत वण्णना’ मा बुद्ध देवदह निगमको आधारमा (भिक्षाटन गाँ) लुम्बिनी-बनमा विहार गर्नुभएको प्रसंग यहाँ स्मरणीय छ । “ललित विस्तर” अनुसार महामायाले वृक्षहरूमा थोठ शालवृक्षको उद्घानमा जाने इच्छा गरेपछि राजा शुद्धोदनले थोठ गुणहरूबाट समृद्ध लुम्बिनीलाई सजाउनुभयो (प्रवरगुण समृद्धां लुम्बिनी मण्डयध्वं) । लुम्बिनीलाई सबै प्रकारका वृक्षहरू र विविध फूलबाट सजिएको नन्दन (बन) जस्तो विविध वस्त्र (पताका) र रत्नबाट झकिझकाउ हुने गरी सजाइयो । अनि देवताहरूले आज लुम्बिनीमा जगत्का थोठ (पुरुष) जन्मिने छ भनी फूल बर्षाए र पताका

फहराएर (पुष्प मरु क्षिप्सू अम्बरां भ्राम्यिसु, अद्य जगति शेषो जायते लुम्बिनीये)। अशोकको धर्मयात्राको विवरण प्रस्तुत गर्दै दिव्यावदानपनि मायादेवी लुम्बिनी जानुभएको वर्णन गर्दछ। यसरी प्रसंगवाट ललितविस्तरमा लुम्बिनीलाई बनको रूपमा वर्णन गरिएको छ। परन्तु बुद्धको जीवन-गाथा गाउने “बुद्धचरितम्” मा लुम्बिनी-लाई बनकैरूपमा स्पष्ट गरेको छ “प्रातःकालीन प्राची जस्तो शोभित भएर अनि मोहको थकानबाट रहित भएर (महामाया) देवीले घना बन जाने इच्छा गरिन्। त्यस पछि रानीले मनोहर, ध्यानप्रद, देवबन (नन्दनबन) भन्दा कम नभएको लुम्बिनी नामक बनमा निवास गर्ने इच्छा गरी आपनो पतिसँग बिन्दित गरिन्।” चिनिया भाषाबाट संरकृत भाषामा पुनः अनूदित “महापरिनिर्मण सूक्त” अनुसार बुद्धमाताको मुखबाट उच्चरित श्लोकांश अनुसार बुद्ध लुम्बिनी—बनमा जन्मनुभएको हो (जातो बुद्धो लुम्बिनीबने)। उत्तरतिर दाढा हुँदै गएतापनि पातलिँदै गएतापनि लुम्बिनीको उत्तरतिर आज पनि शालवृक्ष बनको अवशेष हामी देख्दछौं यस उसले सिद्ध सिद्धर्थ गौतमको जन्म भएको बेला लुम्बिनी—बन हो, त्यहाँ नजिकै छेउठाउमा सानातिना गाउँहरू पनि छन्।

फाहियानको वर्णन अनुसार लुम्बिनी एक राजकीय उद्यान हो र यसलाई मानिसहरू लुर्गमिंग भन्दछन्। राजमहिषीले पोखरीमा स्नान गरी त्यसको उत्तर (द्वार वा दिशा) बाट निस्केर २० पाइला गइकन शालवृक्षनिर उभिनुभयो र राजकुमारलाई जन्माउनुभयो। ह्वैनसांगको यात्रा वृत्तान्त अनुसार पनि लुम्बिनी एउटा उद्यान हो। चिनिया उल्लेख अनुसार यसको नाउँ ल - फ - नि हो। यो संस्कृत शब्द लवण्य को रूपान्तर शब्द हो र ‘लवणी’

एक स्त्रीलिङ्ग नामबाचक शब्द बन्न सक्छ।

लुम्बिनी सिद्धार्थ गौतमकी बज्यै, महामायाकी आमा, सुप्रबुद्धकी रानीको नाउँ हो। तर अर्को विश्वास अनुसार लुम्बिनी देवदहको महारानीको नाउँबाट बनिएको लुम्बिनी उद्यान होइन, अपितु सुप्रबुद्धकी मुख्य नामक (अमात्य) की जहानकी नाउँबाट बनेको उद्यान हो।

लुम्बिनी शब्दको व्युत्पत्ति बारेमा भाषाशास्त्रीय दृष्टिकोणबाट पनि चिन्तन गर्न लागेको देखिन्छ। ‘लुम्बिनी—मालेज्या व व्युत्पत्ति विचार’ रचनामा ‘रोहिणी बन’ नै जनजिज्ञोमा ‘लुम्बिनी बन’ भएको चर्चा गरिएको छ। रो लो हुँदै ल + अ + उ को ‘लु’ भएको, ‘हि’ नै स्वि वा स्मि भएको र ‘णी’ ‘नी’ भएको विवेचना घटाएदो छ किनभने लुम्बिनी नजीकै रोहिणी नदी भएको कुरा प्राचीन वाडमय र यात्रावृत्तान्तले स्वीकारेको छ।

‘लुम्बिनी—बन’ र ‘लुम्बिनी—ग्राम’ को प्राचीन गौरव अनुकूल हाल लुम्बिनी—बन र ग्राम हुँदैगएको छ। लुम्बिनीमा केही दशकपछि नै घना जंगल बन्ने तरखरमा शाल आदि विभिन्न वृक्षहरू फैलिँदै घना हुँदैगएको छ। साथै गत २।३ वर्षभित्र लुम्बिनी ग्रामका लागि बातावरण बन्दै गुरुयोजनाको कार्यान्वयन हुँदैगएको छ। सम्बन्धित पक्षबाट वचनबद्ध सहयोगपूर्ण रूपमा पाएको होस् हाल-सम्म आंशिक वा अपूर्ण सहयोग पाएको होस् आश्चर्य जनक रूपमा भव्य लुम्बिनी यात्रु—विश्राम-गृह, अनौठो लाग्दो भव्य संग्रहालय, पुस्तकालय र पूल बनिसकेको छ। अखण्ड शान्ति—प्रदीप लुम्बिनीमा बलिरहेको छ। गुरु योजनाको यो कार्यान्वयन यो सम्बन्धता लुम्बिनीका सबै

(बाँकी १४ पेजमा)

एक राजा - एक भिक्षु

कुनै देशमा एउटा राजा थियो । उनी बडा निष्ठुरी थिए । गाउँका गाउँ सखाप पार्न उनी किचित् मान्दैनये । अलिकता रीस उठ्यो कि ज्याने लिन पनि पछि पद्दैनये ।

एकदिन राजा आफ्ना मन्त्रीका साथ घुम्न निस्केका थिए । बाटोमा जङ्गल पर्दथ्यो । लामो बाटोको हिँडाइले गर्दा राजा सुस्ताउन चाहेका थिए । हिँडा हिँडा एउटा सफा तर सानो चौर देखाएन्यो । वरिपरि रुखले सजिएको देख्दा आश्र्वय भाइ भने, ‘अहा ! कति राम्यो ठाउँ । प्रकृतिले पनि गजब गर्दैरहेछ । हो, महाराज यही राम्यो ठाउँ हो सुस्ताउन यहीं राजहोस्’ भन्दै राजाको इच्छालाई पूर्ण समर्थन जनायो । राजाले एकछिन निदाउन के आँखा ज्ञिमिक पारेका थिए कि सामुन्नेका दुइवटा रुखमा दुइवटा चरा बसेर ठुलठूलो स्वरमा कराउन थाले । राजा रीसले चूर भए । तुरुन्त चरामायि निशान लगाउन थाल्यो । त्यही बेला मानिसको स्वर सुनेर मन्त्रीले भन्यो, “महाराज, एकछिन पर्वनोस् यो मानिसको स्वर के आइरहेको छ ?” नभन्दै एक छिनमै एउटा भिक्षु आइरहेको देखाएन्यो । राजा छेउ आई उनले भन्न थाल्यो—‘चरालाई किन मार्न लाग्नुभएको ? हे भलामानुस ! तिनीहरू त आफ्ना छोरा-छोरीका बारेमा कुराकानी गरिराखेका होलान् वा कुनै शुभकामबारे कुराकानी गरिराखेका होलान् ।’ उनको कुरा सुनेर राजा हाँस्न थाले र एक छिनमै क्रोधित भै मन्त्रीलाई भने—“मंत्री यो पागललाई

○ महेन्द्रदेव ठकू, वीरगंज

पनि सिद्धाउनुपर्ला जस्तो छ ।” यति भन्दै भिक्षुतिर निशाना ताक्न थाले । आफूतिर निशाना ताकेको देख्दा भिक्षुले हाँस्दै भन्यो—“हे मानिस, म पागल होइन, धेरै वर्षार्थि म पनि यस जङ्गलमा तिमीहरू जस्तै घुम्न आएको थिएँ । तिमीहरू जस्तै शिकार खेल्ने मेरो सौख थियो । यही ठाउँमा एकजना युवकसँग २-४ जनाका साथ जम्का भेट भयो । उनीसँग मेरो कुराकानी भयो । अन्तमा मंले उनको चरण छोएर उनकै समझनामा भिक्षु भई यहाँ बसेको हुँ । अहिंसाको उपदेशले मेरो मन पाल्यो । मेरो आँखां खुल्यो । मंले संसार हेर्न थाले । वास्तवमा आज मलाई अति शान्ति खिलेको छ । यस ठाउँमा घटलाईदो कुरा यो छ कि पशु-पक्षीहरू यहाँ आउँछन्, कुराकानी गर्न र बाटोलाग्न्हन् । शुभ-काम गर्नु परे यहाँ आउने गर्न । युवकका साथ आउनेबाट थाहा पाइएको कुरो उनको नाम—गौतम र नेपालबाट आएका थिए ।” भिक्षुको कुरा सुनेर राजाले सोध्यो—“तिमीले कसरी थाहा पायो कि पशुपक्षीहरू यो कामको लागि आउँछन् ।” भिक्षुको उत्तर थियो—“यही ठाउँको देन हो कि मंले पशुपक्षीको भाषा सिक्न सकें र म तिनीहरूको भाषा जान्दछु ।” राजालाई उसको कुरा सुनेर केही सङ्गे केही पाए जस्तो भयो । उसले मन्त्रीको कानमा भन्यो—“तिमीले पनि मलाई कुनै बेला भनेका थियो कि म पक्षीहरूको बोली जान्दछु होइन ?” हो महाराज, मन्त्रीको उत्तर थियो ।

“उसो भए आज यो काम फत्ते गर्ने जिम्मा तिम्हो भयो” — राजाले भन्यो । राजाले उत्सुकताकासाथ भिक्षुसँग सोइछ — “लौ भन यी दुबै के भनिरहेका छन् ?” भिक्षुले एक छिन सुन्ने तरखर गरेपछि भन्छ — “यी दुबै सम्बिध बन्ने कुरा गर्दैछन् । तर कुरा मिलेको छैन ।” राजाको उत्सुकताले अझ जरो गाइदेखो— उसले सोध्यो— “किन ?” भिक्षुले भन्यो— “दाहिनेतिरको केटाको बाबू र देव्रेतिरको केटीको बाबू हुन् केटाको बाबूले भनिराखेका छन् कि— “म त त्यस्तासँग सम्बन्ध जोड्ने कुरा सोचेको थिएँ जसले मेरो छोरालाई नौ बटा गाउँ दिनेछ । केटाको बाबूको यस्तो विचार सुनेर केटीको बाबूले भन्यो— उसो भए तिमीले कुनै भलो मानिस सँग सम्बन्ध जोड्न सकदैनौ । मेरी छोरी पाउने त तिमीले अब सपनामा पनि चितउनुपदेन । तिमी लायकको सम्धी एउटै छ त्यो हो सम्झनापुरका राजा चण्डाल जसले सम्पत्तिको एक लालचमा छिनमै पचासौं गाउँ जलाउन सकदछ ।

आपनो हुलिया सुनेर राजाको टाउको मंत्रीतिर फर्कन्छ “ हो सत्य हो, बिल्कुल सत्य हो । यो स्थल पनि त्यही स्थल हो जसको बारेमा मैले धेरैअघि सुनेको थिएँ । बुद्धले पवित्र पारेको स्थल हो यो यसले ठीक भनि राखेको छ । आज विश्वले शान्तिको चाहना गर्छ । राजा को भुटुमा च्वास्त काँडा बिङ्गेको जस्तो हुन्छ । उसको मुख

बाट निस्कन्छ — “शान्ति सबलाई चाहिन्छ कसलाई चाहिँदैन ? म कस्तो बदनामी रहेछु कि पशुपंक्षीमा समेत मेरो यत्रो चर्चा । उनले आपना सम्पूर्ण अस्त्र शस्त्र भूईमा थन्काउँदै भने— “हे भिक्षु, तपाईँ धन्य हुनुहुन्छ । भन म तपाईँलाई के मद्दत गर्न सक्छु । ” भिक्षुको मुखबाट एक वाक्य प्रस्फुटित हुन्छ — बुद्धं शरणं गच्छामि, धर्मं शरणं गच्छामि मैले पाउनु पनै सब थोक पाइसको । तिमीले पाफनो मनलाई पवित्र पारी अस्त्र-शस्त्र त्याग गर्ना साथै मैले बुद्धको आशीर्वाद पाइसको । बुद्धं शरणं गच्छामि भन्दै अगाडि बढे ।

[पेज नं. १२ को बाकी]

यात्रीहरूले देखन सक्ने गरी शीघ्रातिशीघ्र जान आउन साधन केही समयका लागि व्यवस्था हुनु जरूरी छ । अशोक स्तम्भबाट अखण्ड शान्ति-प्रदीप, शान्त-क्षेत्र र मंदिर क्षेत्र जोडिने सेतु, संग्रहालय, पुस्तकालय र धारु-विश्रामगृह जान आउने अध्यस्त-स्वभाव यात्रीहरूमा आइसकेपछि हिँडन वा नाउबाट जाने प्रायोजित विधि बनेको खण्डमा बुद्धप्रति र लुम्बिनीप्रति अद्वा राख्ने सबै यात्रीहरू सबै पर्यटनहरूले देखिनेछन्, अनुभव गर्नेछन्, सिद्धार्थको जन्मस्थल लुम्बिनीग्राम लुम्बिनीबन, बुद्धको संदेश, बौद्धसंस्कृतिका परम शान्ति !

जातिवाद भएको ठाउँमा बुद्धधर्मको विकास हुदैन,

जातिवाद नभएको ठाउँमा ब्राह्मणधर्म टिक्नेछैन ।

—महापण्डित राहुल सांकृत्यायन

बुद्धधर्म दर्शनको पोकामात्र नभई यो त एक जीवन पद्धति हो ।

— दलाई लामा

विरति उत्तम मंगल

आरति विरति पापा मज्जपाना च संयमो ।

अप्पमादो च धर्मेषु एतं मंगलमुत्तमं ॥

पापी, प्राणघात आदि पापबाट, आरति--विपाक फल आदिनव पाउने दर्शनबाट अलग्निएर बस्तु, विरति--शरीर, बचनद्वारा पाप हुनबाट बच्नु मज्जपाना - मादक पदार्थ आदिबाट पनि, संयमोच-बच्नु, धर्मेषु-कुशल धर्ममा अप्पमादो च-प्रमादी नभै बस्तु, उत्तमं मंगलं-उत्तम मंगल हो ।

१) पापकर्म धीनलागदो छ भनी विचार गरेर त्यसमा अलमलिएर नबस्तु । २) आफ्नो शरीर र बचनले पाप नगर्नु । ३) मादक पदार्थ रक्सी जाँड पिउने बानी नगर्नु । ४) कुशल धर्ममा अप्रमादी भै होश राखी बस्तु । यी ४ वटा उत्तम मंगल हुन् ।

आरति भनेको पापकर्मबाट रहित हुनु हो । पापको परिप्राप्ता धेरै व्यापक छ । त्यो व्यापक रहेको पापबाट बच्न सबभन्दा पहिले त्यसलाई देखन सक्नुपर्छ, थाहा पाउनुपर्छ र बुझन सक्नुपर्छ । अन्यथा भलाई पाप चाहिँदैन पुण्यमात्र चाहिँन्छ भन्ने भावना लिएर पनि हाम्रो क्रियाकलाप पापी कामतिर ढलिकरहेको हुन सक्तछ । पाप र पुण्यलाई बुझन त्यसदो परिणाम हेरी थाहा पाउनु सजिलो हुन्छ । जुन काम गर्नले पहिले वा पछि आफूलाई वा अरूलाई वा दुबै पक्षलाई दुःख पीडा कष्ट हुन्छ त्यो काम पुण्यकर्म हुन सक्दैन किनभने पाप कर्मबाट बचेको व्यक्ति, कुनै शब्दबाट कम्पन नहुने सिह

○ भिक्षु मैत्री

जस्तै जालमा नपनें हावा जस्तो, पानी र हावामा लिप्त नहुने कमलको फूल जस्तै निर्भय, उन्मुक्त र पवित्र भै एकान्त विचरणमा आनन्द मान्छ । त्यसकारण मानिसले पापबाट आफ्नो चित्तलाई बचाई कुशल कर्म गर्नुपर्फ लगाउनुपर्छ । पापको बाटोलाई त्यसरी छोडनुपर्छ जसरी शस्त्रहीन हात हतियार नभएको व्यक्तिले भययुक्त बाटोलाई छोडनेगर्छ । यस पाप वा दुराचरणद्वारा मानिस केही दिन बढी बाँचे पनि उसको जीवन मरेको लाश बराबरको जीवन हो । धेरै दुराचरण र अत्याचार गर्ने व्यक्तिलाई यहींको यहींपनि फल मिल्ने गर्छ । पापको फल नआएसम्म पाप मीठो र स्वादिलो हुन सक्दछ तर त्यसमा फल भोग गर्नुपर्दा तीतो हुन सक्दछ । उदाहरणको लागि एउटा प्रसंग अतीत कालमा एकजना जमिन्दारले आफ्नो इलाका जमाएर त्यहाँका जनताहरूलाई शासन चलाइरहेका थिए । मांस बिना उनी कहिल्यै भोजन गर्दैनथे । उनलाई मांस नहुने कुरा पनि त थिएन तर एकदिन त्यस्तो दिन पन्थो जुन दिन कहीं कतै मांस किन्न नै पाइएन । त्यो दिन हिंसा बन्द हुने दिन थियो । मान्छेले त्यस्तो होला भनेर नै एक दिन अगाडि मासु किनेर त्याइराखेको थियो । तर त्यो मासु पालिराखेको उनकै कुकुरले खाइदियो । भान्छे मासु खोज भनी यता-उतो हिँड्यो । कतै पाएन । मालिकलाई मासु नराखी भोजन अगाडि राख्न पनि उनले साहस गर्न सकेन के गर्है भनी बिचार गरिरहेको बेला एक ठाउँमा एउटा

मरेको मानिस फालिराखेको उनले देखेछ । नजीके गएर हेर्वा त्यो भर्खरको तरुणी केटो निकै रामी रहिछ । त्यस भान्छेले विचार गन्यो । मासु नराखो भोजन अगाडि राखिदियो भने मालिकले मलाई नै मानेछ किन मैले यही केटोको मासु काटेर नलैजाउँ । उनले यताउति हेरी बिस्तारै खुकुरीले मासु काट्यो अनि डराउँदै भान्छामा गएर मासु पकायो । त्यही मासु मालिकलाई भोजन राखिदियो । मालिकलाई त्यो भोजन खूब मीठोलाग्यो । मालिकले त्यस्तो मीठो मासु कहिल्यै खाएको छैन आज के को मासु पकाएको भनी भान्छेसँग सोधे । भान्छेको सातो गशो । उनले डराउँदै सोधे । विन र मालिक ? मासु त्यही त होनि ।

यता मालिकले रिसाएर सोध्यो । भन्थस् कि भन्दैनस् ? भान्छेले डराउँदै यथार्थ कुरा बताए । अनि मालिकले बिस्तारै भने त्यसोभए अब चुपलाग । अबरेखि मलाई यस्तै मासु पकाएर खाउनुपर्छ ।

त्यस्तो मासु दिनकादिन ल्याउन नसकिने कुरा बताउँदा खोरमा थुनेका अपराधीहरूलाई मारेर तिनको मासु ल्याउन अन्हाए । त्यस मान्छेले मालिकको कुरा सुनी आज्ञा बमोजिम बन्दी मानिसहरूलाई मादै मासु पकाएर खायो । खोरमा थुनेका मानिसहरू सिद्धिएपछि उनले एउटा जुक्ति निकाल्यो । हजार रुपियाँको थैली बाटोमा

फालिराख्ने गन्यो । त्यो थैली कसैले टिप्पासाथ चोर भनेर समाती खोरमा लगेर मानै गन्यो । यसरी पनि धेरै दिन चलन सकेन । अनि भीडभाड भएको ठाउँमा बहानागरी मानै गन्यो । त्यस्ता इलाकामा हाहाकार मच्चियो । कसैको आमा कसैको बाबु भने कसैको दाजु भाइ, दिदी बहिनीहरूको हत्या भयो । यो कुरा जमिन्दारलाई जाहेर गर्न गए । अनि त्यो देशको सेनापतिकहाँ गै बिन्ती गरे । सेनापतिले राष्ट्रोसंग चेवा लिए । धेरै दिन नवित्व भान्छेले एउटी केटोलाई एउटा गल्लीमा मारेको फेलापारे । उनलाई समातेर जमिन्दार कहाँ लगे । जमिन्दारलाई कुरा सोद्वा आफैले गर्न लगाएको भने । त्यो कुरा सुनेर सबै जनताले ढुङ्गा मुढाले हानी उनलाई त्यस इलाकाबाट निकालिदै । भान्छेलाई पनि देश निकाला गरिदै । जङ्गलमा गएर मानिसको मासु खान नपाएपछि त्यसले भान्छेलाई नै मारेर खाइदै ।

प्रसंगको सारांशमा हामीले यो विचार गर्नुपर्दछ कि पाप गर्ने व्यक्तिलाई कसैले चाहौँदैन । पाप गर्ने मानव पनि दानव बन्न पुराउ । तर पापको फलबाट बच्न सकिन्न । पुण्यको फल आनन्दमय र श्रेष्ठ हुन्छ । पापको फल दुःखदायी हुन्छ । त्यसबाट पछि पश्चात्ताप हुन्छ ।

बुद्धधर्म प्रचार भनेको नै मानवसमाजको सेवा गर्नु हो ।

-- डा० भीमराज अम्बेडकर

X

X

X

बुद्धधर्म र आधुनिक विज्ञानमा एक घनिष्ठ सम्बन्ध छ ।

-- सर एड्वीन आर्नोल्ड

आनन्दभूमि

राहुलया व्यक्तित्व

○ रत्नसुन्दर शाक्य

थोंया बौद्ध जगते राहुल सांकृत्यायनया नां न्यने मनंपि शायद कम हे जुइ । अले वय्कःया जीवनीया विषय न प्रत्येकसिनं उगुं थुगुं सफूती स्वयाः छुन छुं सीकातःगु हे दइ । वहे उखें थुखें यानाः स्वयातयागु वय्कःया जीवनी अन्तर्गत कथं वय्कःया व्यक्तित्व बारे छुटे छुटे यानाः सीकेगु याये ।

१) महान् पर्यटक (घुमक्कड) - २० गूगु सदी हुयन सांग धायकूम्ह थुम्ह राहुल १४, १५ दं दुबले हे छे बरोबर वेपत्ता (कुर्लिम) ज्वीगु बानि दुम्ह खः । थथे वेपत्ता ज्वीगु (विसि वनेगु) या अंकुर (चुलि) तयायूम्ह छम्ह वय्कःया बाज्या रामशरण पाठक नं खः, गुम्ह इश्वी १८६२ सं, १८ दं दुबले थथे हे थःब्वाया तयातःगु धेबा ज्वनाः वेपत्ता जूम्ह खः गथे ४६ दं लिपा वया छ्यनं (राहुलं) वयागु धेबा ज्वनावन ।

उम्ह हे बाज्याम्हेसित थःगु बुदाया बैसे थःम्ह बुढि (राहुलया अजि-प्लेगं मदुम्ह) यात कनाच्वनीगु, उखें थुखें चाचा:हिलाजुयागु खैं मुले च्वनाः न्यनाच्वनीम्ह ८, १० दं दुम्ह छ्यात अंकुर जूवन ।

वहे छ्यमचा (केदारनाथ-राहुलया न्हापांगु नां) लिपा महान् घुमक्कड जुल, हानं महान् पर्यटक धायेकल । वय्कःया साधुत्वं भारतया दबको तीर्थय् थंकल धा:सा भिसुत्वं एशिया व गूरोप चाःहिल । उकि हे वय्कलं “घुमक्कड-शास्त्र” च्वयादीकुगु खः ।

२) पुरातत्त्ववेत्ता - भारतया सुपुत्र जुयादीह्य राहुलया पुरातत्त्वया विषय् उबलेनिसेंज्ञासा दयावःगु खः, गबलेनिसें श्रीलंकाय् पालि-साहित्यया अध्ययन सुरु यात । वय्कलं श्रीलंकाय् पालि विपिटक जक अध्ययन यानादीगु मखु, बल्कि भारत, लंकाया पुरातत्त्वया रिपोर्ट, भारत व विदेशया इतिहास सम्बन्ध अनुसन्धानात्मक पत्रिकात प्रशस्त स्वयादीगु जुयाच्वन । उकि हे खयेफु “विपिटकाचार्य” जुइधुंका: तिब्बत वनेगु उद्देश्यं भारतय् वःगु समये विभिन्न बौद्धतोर्थय् खूब दिलचस्पी तयाः स्वया यंकूगु गनकि न्हापा (झिदें न्हो) छम्ह बुद्धभक्त आर्य समाजीया रूपे चाहिले धंकूगु थाय खः ।

झीसं लुमंकातये बह जू- राहुलजीया खोजे सन् १९४७ या फरवरी महिनाय् आजमगढ जिल्लाय् सलांसः बौद्ध-मूर्ति लुप्यावःगु खः । उगु लुप्यावःगु मूर्तित मध्ये ईशाया निगू सदीनिसें झिगूगु सदी तकयागु दुगु जुयाच्वन ।

च्वयातःगु छु, भारतया थुम्ह पुरातत्त्ववेत्तां बुद्ध-कालीन वंशालीया सेनापति तिहया आत्मकहानी च्वयातःगु शिनात ल्वीकूगु गुकियात अनुवाद यानाः वय्कलं “सिंह सेनापति” धैगु उपन्यास च्वयातःगु दु ।

३) बहुभाषिक - राहुल सांकृत्यायन छगु निगू भाषाय् जक परिचितम्ह मखु दर्जनौ भाषाय् परिचितम्ह खः । मुख्यतः अंगेजी, संस्कृत, पालि व कांसीसी खः । मेगु हिन्दि, उर्दू, फारसी, तिब्बती, अरबी,

तामिन व कन्नड आदि खः। वय्कलं थम्हं हे नं विभिन्न
भाषाय सफू च्चयाथकूगु दु गयेकि संस्कृत, ग्रंथेजी व
हिन्दि आदि।

४) त्रिपिटकाचार्य - बुद्धधर्मया स्वंगू पिटक
सुत्तपिटक, विनयपिटक व अभिधम्म पिटकयात हे “त्रिपि-
टक” धाइगु खः। राहुल सांकृत्यायनं बुद्धधर्मया थुगु
स्वंगू पिटकमध्ये दक्के न्हापां “सुत्तपिटक” ग्रन्थया अध्य-
यन सुह याःगु खः। संस्कृतया लिक्क लागु भाष्य जूगुया
निर्नित संस्कृतया हे प्रोफेसर जुयाच्चवंह राहुलयात पालि
ग्रन्थ अध्ययन यायेगु छु थाकूगु खैं मखुत। उक्कि वय्कः
ज्ञिगुलाया दुने हे “त्रिपिटकाचार्य” जूगु दि खः— ३
सेप्टेम्बर १९२६।

वय्कलं बौद्धसाहित्यया वारे धया दी-

“ढाई हजार साल (वर्ष) पहलेके समाज और
समयमें बुद्धके युक्तिपूर्ण सरल और चुमनेवाले वाक्योंका
में तम्भताके साथ आस्वाद लेने लगा। त्रिपिटक में आये
मोजिजे और चमत्कार अपनी असम्भवता के लिए मेरी
घृणाके पाव नहीं बल्कि, मनोरंजनकी सामग्री थे।”

(मेरी जीवन यात्रा-२, पृष्ठ ७)

५) साहित्य वाचस्पति - राहुल सांकृत्यायन
भारतया जक मखु, सम्पूर्ण एशियाया छम्ह महान् विद्वान्
व साहित्यकार खः। थुलि बहुमुखी प्रतिभा दुम्ह व्यक्ति
विश्वया गुगु नं देसे जन्म जूगु मदुनि धकाः पण्डित जबा-
हरलाल नेहरूनं धयावंगु दु। वय्कः भाषाविद्या नापनापं
साहित्यकार जूरुलि वाय्कःयात “साहित्य वाचस्पति”
धयातःगु खः। वय्कलं हरेक (विभिन्न) विषये यक्को ग्रन्थ
हिन्दि च्चयातःगु दुरुलि वय्कःयात “हिन्दि साहित्यया

अबुजु” धाःसां छुं पाइमखु। वय्कलं च्चयादीगु विषयत
खः- दर्शन, धर्म, इतिहास, पुरातात्त्वक, राजनीति व
साम्यवाद आदि। वय्कलं च्चयातःगु सफूया नामावलि
(सूची) भिक्षु सुदर्शनं सम्पादन यानातःगु सफू “नेपाले
राहुल” य दु।

६) महापंडित - राहुल सांकृत्यायन संस्कृत
भाषा व सहि यया धुरन्धर विद्वान् खः। थव हे विद्वत्ताया
कारण श्रीलंकाया “विद्यालंकार महाविद्यालय” संस्कृत
ब्वकः वने (अध्यापक जूवने) दुगु खः नापं पालि साहित्य
अध्ययन यायेगु मौका प्राप्त जूगु खः।

थुकथं विदेशे थ्यंक वनाः संस्कृतया प्राध्यापक
जूवनेफुगु योग्यतायात लुम्काः वाराणशीया संस्कृत-पंडित
तय्गु “श्री काशी पण्डित-सभा” पाँखे सन् १९३६ स
राहुल सांकृत्यायनयात “महापंडित” या उपाधि विभूषित
यात।

तर आश्चर्य खः महापंडित राहुल सांस्कृत्यायनया
मठुतुं हे थुगु उद्गार पिज्वःगु दु-

“जिसे मूर्ख बनाना हो, उसका सबसे अच्छा
उपाय यही है कि उसे केवल ‘संस्कृत’ पढ़ा दो !”

७) सच्चास्त्र कम्युनिष्ट (साम्यवादी) - राहुल-
जी न्हापां वैरागी साधु जुल, अनं आर्यसमाजी जुल।
उक्कि लिपा श्रीलंकाय वनाः बौद्धभिक्षु जुयाः देसंदेसे खूब
चाहिल। बुद्धया विचार ज्वनाः खूब अध्ययन मनन याना
दिल। वय्कःलं बौद्धभिक्षुं लिपा सन् १९३७ स, रुसे
भिक्षुत्व तोताः ऐलेना (लोला) नाप व्याहायात। तर
नां ला राहुल हे ल्यंकातल। राहुल दक्के न्हापां १९३६
इश्वी “भारतीय कम्युनिष्ट पाठी” दुतित। भारत-

स्वतन्त्र जुड़धंका: छु दैं लिपा बम्बईलय् हिन्दी साहित्य सम्मेलन जूगु समये भाषाया खैं छु मतभेद जुयाः राहुलजीं कम्युनिष्ट पार्टीं छकः त्यागपत्र (राजीनामा) नं ब्यूगु दु। अनं लिपा हानं कम्युनिष्ट पार्टीया सदस्य ५ फेब्रुअरी १९५५ स तिनि जुल। थुलि अवधि तकया दुने राहुलं कम्युनिज्मया विरुद्ध छगू शब्द धाःगु नं मदु, न च्वःगु हे दु।

वय्कः धात्येह्य कम्युनिष्ट खः। छह्य कम्युनिष्ट नां छह्य नेतायाके दयेमाःगु सम्पूर्ण गुण वय्कःयाके दु। व गुणत खः— थद्वा, प्रज्ञा (बुद्धि), मैत्री, निष्पक्षता, निस्वार्थता, त्याग व सहनशक्ति आदि। युकीया दमु (उदाहरण) वय्कःया जीवनयात्रा स्वयायंकेबले सीकेफु। थन, वय्कःयाके दुगु सहनशक्तिया एगू ज्वलन्त उदाहरण प्रस्तुत याये—

सन् १९३६ स विहार प्रान्त्या “अमावरी” धैगु थासे जमिन्दारतयसं किसानतयप्रतियागु अत्याचारया विरुद्ध्य “सत्याग्रह” सुरु याःगुली राहुलजीं नं सक्रिय रूपं भाग कयादोगु खः। सत्याग्रह खः— जमिन्दारं थःगु धयाच्चंगु बुइ बालि लयेगु। च्व सत्याग्रह्य दक्के न्हापां राहुल थहे वनाः ईच्चा (हंसिया) ज्वनाः बालि लःवन। जमिन्दारया किसिमागः कुरबान धैम्हेसिनं ल्यूने वनाः राहुलजीया छ्यने जोरं कर्क्ष प्रहारयात, गुर्कि यानाः छ्यनं हि बाः वल। च्व हे प्रहारया असर जीवनया सन्ध्याकले ‘ब्रेन पायरलासिस’ जुड़काच्चने माल, गुकीयात लंकेत रूस (मास्को) यार्पि डाक्टरत हे नं असर्मथ जुल। ६ अप्रिल १९६२ कुन्हु राहुलजी पूरा न्हेवं (७० दै) इत, उकुन्हु हे बहनी बेहोश जुल, तुरुन्त दार्जिलिङ्गया एडन-ग्रस्पतालय यंकल। न्यान्दु तक बेहोश जुयाः १४

अप्रिल १९६३ कुन्हु सुथय् ११:३० ताः इले राहुल सांकु- त्यायनं च्व संसार तोतावन।

थुलि परिणाम बइगु कथं प्रहार याःह्य कुरबानयात सरकारं मुकदमा चलेयाःगु खः तर बोधिसत्त्वया आदर्श (गुण) दुह्य राहुलं २६ अगस्त १९३६ कुन्हु (मुकदमा तारीख दि) अदालते वनाः सफाइ ब्युव्युं धाल—

“मैं नहीं चाहता कि कुरबान पर मुकदमा चलाया जाय। उसे छोड़ दिया जाय।”

(मेरी जीवन-यात्रा, पृष्ठ ५३५)

थुजाःगु विभिन्न गुण दुगुया कारणं राहुलयात भारतयाह्य “मावर्स” धयातःगु ठिक हे जू। वय्कलं गरीब-तय्गु सुख दुःखायात नं वास्ता तयेगु याः। च्व खैं थ्वीकेया निमित्त नं उदाहरण छगू न्होने तये—

सन् १९३६ या हे जून महिनाय् “छितौली” धैगु थासय नं अथे हे सत्याग्रह याइगु जुयाच्चंगु खः, गये अमावरी याःगु खः। थन नं राहुलं भाग कायेत वंगु खः। उबले अनयार्पि गरीब निसानतयसं थः योह्य नेतायात नकेगु बन्दोबस्त यायेत सनाजूगु खनाः राहुलं धयादिल— “जितः छिमिस अज्याःगु छु नयेगु हयस्वा: गुगु छिमिस न्हिन्हि नयेमझु, गुहासिके गुगु-गुगु दु व व जक भचा भचा ज्वना वा।” अले इमिसं थःथःगु छे बने जूगु अज्याःगु नयेगु (खाना) ज्वनावल, गुगु खानाया विषयय वय्कलं (राहुलं) हे धयातःगु दु—

“वह ऐसा भोजन था, जिसे भारतका ही गरीब खाकर धैर्य रख सकता है।”

(मेरी जीवन-यात्रा-२, पृष्ठ ५२६)

झीसं लुमंके बह जू, राहुल सांकृत्यायन गुम्हेसिनं
गुगु बिल, वहे जक नया: स्वायेगु वते नं च्वनेधुंकूम्ह खः या
बौद्धभिक्षु ज्वीधुंकूम्ह खः ।

८) मृदुभाषी - झीसं बिचाःयायेकु, राहुल सांकृ-
त्यायन छम्ह मृदुभाषी नं खः । मखुसा ४० दं तक घुमवकड
ज्युजुइगु असंभव खः । न्हागु नं यात्राय् न्हाम्हं तुरुत्तं
पासा नालेफुगु थुकीया उदाहरण खः । पासा गज्याःपि माः
वनं वय्कलं बांलाक हे स्यू, दुसा थः स्वयाः सःस्यूपि,
मदुसा थः समानर्पि, थः समानर्पि नं मदुसा वय्कलं वहे
उखान (धापू) या अनुसरण यानादीगु खः, गुगु उखानय्
धयातःगु खः - ‘मन माने तो मेला, नहीं तो सबसे भला
अकेला ।’

खः, वय्कलं थःगु छगूनिगू लेखे गबले-गबले
अज्याःगु निष्ठुर प्रहार नं यानादीगु खः, गुकि गुलिखे
अद्वालु हिन्दूतय् तस्सकं नुगले स्याइगु जुयाच्वन । उकिं
इमिसं राहुलयात ‘वेदनिन्दक’ नं धायेगु याः ।

९) निर्भयी (मग्याःम्ह) - राहुलया जीवन यात्रा
स्वयायंकेबले झीसं सियावइ, वय्कः छम्ह निर्भयी नं खः ।
वय्कलं श्रीलंकाप् वनाः पालि-साहित्ययागु जक अध्ययन
यागु मखु, बृहिं तिव्वते वनाः अनया विपिटक व मेसेगु
गुलिखे ग्रन्थ (कंजूर व तंजूर) अध्ययन जक यानावःगु नं
मखु, व फुवकं ग्रन्थ, पौभाः, १७, १८ म्ह खच्चरत्यसं
कुबीकाः थःगु देसे थंक हःगु झीगु निर्ति आश्चर्य थे
हे च्वं ।

ल्हासाय् (तिव्वत) वनेगु धैगु गुलि थाकु ? व
झी प्रत्येकसिनं न्यनातःगु हे दइ, अनुभव यानावःपिनिगु ला

बँहे भंत । अन वनेत डाँकु, हत्यारातयगु जक भय मखु,
प्राकृतिक भय नं दुगु खः । अज्याःगु लैंपु तिव्वत थंकः
वनाः बुद्धर्मया निर्ति आपालं हि चःति हायेका दिल ।

वय्कः गुलि शूरा (मग्याः), न्हापांगु तिव्वत यात्रा
(१६२९-३०) य् ल्हासा थंकः वंम्हेसिनं न भारत सरकार-
यात सीकेब्बू, न नेपाल सरकारयात, न त तिव्वत सरकार-
यात हे । वय्कलं अंग्रेज, नेपाल व तिव्वतया सीमा-रक्षक-
तय्त मिखाय् धुलं छ्वाकाः ल्हासाय् थंकः वंगु खः ।

राहुलं थःगु तिव्वत-यात्राय् तःकोमछि डाँखुंतलिसे
सामना यायेमालावंगु दु । छगू दसू न्हायने -

सन् १६३६ स स्वकोगु पटक, नेपाल लैंपु
तिव्वतय् वनाच्वंगु खः । डाँखुंत निम्ह वयाः घेरेयाः वल ।
तर राहुलं छुं याये स्वावेक इर्पि थःहे बिस्युवन कारण-
वय्कलं क्यामेरा क्वचायावनाच्वंगु जुयाच्वन । क्यामेरा
अथें हे लानाच्वन, गथे पिस्तौल क्वचायातइदले जुया-
च्वनीगु खः । चीवरं तोपुयाच्वंगु उगु क्यामेरायात
पिस्तौल भाःपा बिस्युवंगु जुयाच्वन ।

राहुलजी सीखनाः ग्याइम्ह मखु, वयागु ला धापू हे
दु -

‘मरना उतना बुरा नहीं, जितना बुरा है मरने
से डरना ।’

१०) थेरवाद (हीनयानी) बौद्ध - राहुल सांकृ-
त्यायन थेरवादी बौद्ध खः । थेरवादी बौद्ध धयार्पि मानुष
बुद्धया अप्पो पक्षपातिर्पि खः । थथे धकाः राहुलं थेरवादी
(पालि) साहित्य जक अध्ययन याःगु मखु, वय्कलं बुद्ध-
धर्मया विकूत रूप जुयाच्वंगु मन्त्रयान, तन्त्रयान, वज्रयान
आदि नं पर्याप्त मात्रां अध्ययन यानादीगु खने दु । निष्कर्षया
रूपे वय्कलं धयादी -

“मन्त्रयान, तन्त्रयान या वज्रयान में गुण भी थे पर दोष और भी अधिक थे, जिसके ही कारण वह बौद्ध-धर्म को ले डूबा।”

(नवदीक्षित बौद्ध, पृष्ठ १४)

वय्कलं धयादी— “जि वज्रयानी तान्त्रिक मखु, जि हीनयानी (थेरवादी) बौद्धधर्म माने याइम्ह खः।” (मेरी जीवन यात्रा—२, पृष्ठ ४३, नेपाले राहुल, पृष्ठ ५०)

राहुलं थ्व उद्गार उबले धाये मालावन, गबले छम्ह लामां तहाकःगु पूजा पाठ यायेयुकाः प्रसादया रूपे अर्यलाः न्होने तयेहल ।

वय्कःया “जीवन—यात्रा” स्वयायंकेबले झीसं सी, वय्कलं दके न्हापां नापलाःम्ह भिक्षु नं छम्ह थेरवादी हे खः, गुम्हेसिया नां खः— बोधानन्द महास्थविर । वस्पोलयात राहुलं लखनउया विहारय् नापलाःगु खः, गुबले कि वय्कः (राहुल) छम्ह आर्यसमाजी जुयाः उखेंयुखें व्याख्यान यानाः जुयाच्चंगु खः ।

अनंति छु वर्षलिपानिसें बुद्ध व बुद्ध-धर्मया विषये दिलचस्पी बढे जुंवंगुया कारण “विषिटकाचार्य” जक जुयां नं मगानाः तिब्बतय् वनाः विशाल ग्रन्थत अध्ययन यानाः ल्याहाँ वयाः श्रीलकाया “विद्यालंकार विहार” य् २२ जून १९३० कुन्ह श्रामणेर (प्रत्रजित) जुयादिल । अले

२० जुलाई कुन्ह१९३० केन्डी (Kandy) वनाः उपसम्पदा कयादिल ।

थुकथं राहुल सांकृत्यायन थेरवादीबौद्ध जुयाः छम्ह धात्येम्ह बौद्ध जुयादीगु खः ।

थुलि बहुमुखी (आपालं) प्रतिभा दुम्ह राहुलया सन् १९६३ स हे निधन जूगु झी सकल बौद्धत्य निर्नित तसकं दुःखया खँ खः । नवसा झीसं वय्कः-पाखें मेमेगु नं गुलिखे ग्रन्थत ब्वने देगु वा स्वयेदेगु तिनि ।

खः, छन्ह सकलें सी माः, सीत हे म्वानाच्चवनागु धाःसां समय मत्यवं हे मदयावनीगु अत्यन्त दुःखया खँ खः । खयेत ला राहुल ७० देया उमेरे मदुगु खः, तर अथेसां वय्कः झिदै अप्पो जक म्वाःगु जूसानं, “मैं सेकेन्डों का तो नहीं, मिनटों का हिसाब तो दे ही सकता हूँ।” धाइम्हसिनं गुलि जक सफू च्चविगु तिनि जुइ, थम्ह च्चयेमफुसां थम्ह धयाः मेपिन्त च्चकाः सफू तयार याये फूम्ह नं जा खः ।

अन्त्य काललिसे हाले मफिगु विवशतायात लुमकाः जीवन—प्रवाह थ्व शरीरया न्हापा व लिपा नं दु धैंगु स्वीकार यानादीम्ह, निर्वाणयात बांलाक थूम्ह राहुलयात “निर्वाण” प्राप्त जुइमा धकाः कामना याना ।

“आत्मप्रशंसाया पित्याः मनूया स्वभावया दकलय् तब्यागु प्रवृत्ति खः।”

— विलियम जेम्स

बौद्धशिक्षा : दश पुण्यक्रिया

○ ज्ञानवज्र वज्राचार्य
परियत्ति सद्गम कोविद

“ध तथागतया महुं पिहांवःगु असृत—वचन
खः। सत्य—वचन खः।”

६) धर्मदेसना = धर्म उपदेश करेगु ।

१०) दिद्विजुकम्म = कर्म व कर्मफलयात् विश्वास यायेगु ।

‘इध नन्दति पेच्च नन्दति, कतपुञ्जो उभयरथ नन्दति ।
पुञ्जं मे कतन्ती नन्दति, भिथ्यो नन्दति सुर्गतिगतो’ति ॥

उदाहरण्या निर्ति बुद्धकालीन घटना छगु न्हाथने—

‘श्रावस्ती दानिह्य साहु छह्य दु । व साहु अनाथ-
पित्त दान बियाः उपकार याइह्य जूरुलि व साहुया नं

अनाथपिण्डक जुल । व साहुं बुद्धया संगत लासेलि बुद्ध-
धर्म प्रचार ज्वीगु ज्याय् खाहालि बिल । न्येष्यंगू करोड
दां खर्च यानाः जेतवन विहार दयेकाबिल । बरोबर
भगवान् बुद्ध सहित भिक्षुसंघं पि थःगु छ्यें विज्याकाः
भोजन याकाः बाखं न्यनीह्य जुयाच्वन ।

मेर्मिंथःथिति इष्ट मित्रपिंसं न बुद्ध प्रसुख भिक्षु
संघं पि निमन्त्रणा यानाः भोजन याकाः बाखं न्यनीथाय-
थः न वनाः माःमाःगु खाहालि याःवनीह्य जुयाच्वन ।

थःगु छ्यें याये माःगु ज्याया भार थः जेतीम्ह
म्हयाय् महासुभद्रायात् वियातल । व भिक्षुसंघयागु सेवा
यानाः धर्म — उपदेश न्यनाः श्रोतापत्ति — फल प्राप्त
याये धुकाः पतियागु कुले वन ।

महासुभद्रा पतियागु कुले वैसेलि अनाथपिण्डकं
माहिलिम्ह म्हयाय् चूलसूभद्रायात् उगु छ्येंया भार
विल । व न भिक्षुसंघयागु सेवा यानाः धर्म — उपदेश
न्यनाः स्वोतापत्ति फल प्राप्त याना. पतियागु कुले वन ।

अनंति अनाथपिण्डकं कान्छिम्ह म्हयाय् सुमना
देवीयात् उगु छ्येंया भार विल । व न भिक्षुसंघयागु

सीका तयेमाःगु पुण्य यायेगु ज्या ज्ञिगु प्रकारयागु

दु—

१) दान = नुगः यचुकाः श्रद्धा तयाः दान बीगु ।

२) सील = पञ्चशील, अष्टशील व दशशील शुद्ध रूपं
पालन यायेगु ।

३) भावना = समय व विप्रस्सना भावना यायेगु ।

४) अपचायन = बुद्ध, धर्म, संघ व हने बहर्पित आदर
गौरव तयेगु ।

५) वेद्यावच्च = विरत्न, मां-बौ, गुरुपिनिगु कुशल
सम्बन्ध ज्या यानाबीगु ।

६) पत्तिदान = थःत प्राप्तजूगु पुण्य, मेर्मिंथ न इनाबीगु ।

७) पत्तानुमोदन = मेर्मिंथ पुण्य याःगुली सहस्र साधुकार

बीगु ।

८) धर्मस्सवण = धर्म उपदेश न्यनेगु ।

सेवा यानाः धर्मं -उपदेश न्यनाः सकृदागमिकल प्राप्त
यात् । तर उजाःगु अवस्थाय् सुमनादेवीयात् रोग जुया:
नये-त्वेनेगु नसा समेतं त्याग ज्वी धुंकल । थः बौयागु
ख्वाः स्वयेगु इच्छा जुया: सःतके छोत ।

अनाथपिण्डकं थः मृत्याय्यात् रोग जुल धैगु
समाचार न्यने मात्रं छेय् वयाः मृत्याय्या न्ययोने केतुनाः
न्यन-

“प्रिय पुत्री, सुमना ! छन्त छु जुल, छाय् छु छु
हे मनयागु ?”
सुमनादेवीं लिसः बिलः— छु धयाच्वनागु किजा ?

अनाथपिण्डकं हानं न्यन- प्रिय पुत्री ! छाय् छु
होश (प्रलाप) मदयेकाच्वनागु ? छाय् छु बेहोश जुया-
च्वनागु ?

सुमनादेवीं लिसः बिल— “जि बेहोश मजुया,
होश दयेकाः हे च्वना किजा !”

हानं अनाथ पिण्डकं न्यन- प्रिय पुत्रि, छ
ग्यानाला ?

सुमनादेवीं धाल— “जि मग्याना, छाय् ग्याय्-
माःगु किजा ?” थति धया: प्राण त्याग यानावन ।

अनाथपिण्डक श्रोतापन्न जूसां नं मृत्याय्यागु मायां
विरह-शोक थामे याये मक्याः क्रिया-काण्ड याये सिधये-
काःलि मिखाय् जायेक खोबितयाः भगवान् बुद्ध्याथाय्
वन ।

बुद्धं न्यन- “गृहपति, छितः छु जुल ? छाय्
दुखित्गु मन यानाः मिखाय् खबि सोसो वयेकाः खया-
वयागु ?”

अनाथपिण्डकं बिन्ति यानाः धाल— भन्ते !
जियोहा पुत्री सुमनादेवी परलोक जुल ।

“उलिखेय् छु ख्वयेमाःगु छु दु ? छु मस्यू ला ?
छन्हु सकले परलोक जुयाच्वनीतिनि धकाः ?”

“अय्सां छुयाये भन्ते ! सुमनादेवीं प्राण तोते
त्येका स्मृति थाते तये मफुत, बेहोशे खॅ ल्हालहां हे प्राण
तोतावन ।”

बुद्धं न्यन- सुमनादेवीं छुछु धयाच्वनले गृहपति ?

“भन्ते ! जि वयात् प्रिय पुत्रि सुमना ! धकाः
सःता वं जितः छु हाँ ? किजा, धकाः धाल ।” हानं जि
“छाय् बेहोश जुयाच्वना पुत्रि धयां, वं जितः जि बेहोश
जुयाच्वना किजा धकाः धाल ।” जि ‘ग्यानाला छ ?’
धकाः न्यना- ‘जि मग्याना किजा ! धकाः धया: प्राण
तोतावन ।’

बुद्धं वैत आज्ञाजुयाच्विद्यात्- हे गृहपति !
सुमनादेवीं बेहोश जुया: प्राण तोतावंगु मखु । छि वस्वयाः
कोजिहा जूया निति छितः वं किजा धाःगु खः । मार्ग-
फलयागु हिसापं छि स्वयाः सुमनादेवी थजिहा जुयाच्वन ।
छि थ्रोतापन्न जक तिनि । वं सकृदागमी फल प्राप्त याये
धुंकल । उकि वं छितः किजा धकाः धाःगु खः । छि छुं हे
चिन्ता याये मते, घन्दा काये म्बाल ।” ★

सेनेकाया धाप

‘मेपिसं छंगु बारय् छु सोचय् याइ’
शवया सिबय् नं ‘थःगु बारय्या छंगु चूताः’
तसकं तःधंगु महत्वया खॅ खः ।

झीगु संस्कृति

○ सूर्यमान वज्राचार्य
हःखाबहा:, यल ।

१ झीगु खः थव नेपाःगः पुलांगु मञ्जुश्रीन छवंगु पुखू
बुद्ध जन्म जूगु देया संस्कृतिया मू धुकू ।

ल्वहैं सिं अप्पाय् कलां जाःगु बाहाः व बहिलि नगर जाः
त्वाः व चुकननि सकभनं थन सदिसदिया चिभालं जाः ।

धात्यें व्याख्या यायेगु साधन भीगु संस्कृति गुलि च्वजाः पर्बय् पर्बय् ज्वीगु उत्सवय् ख्यः व ननिस द्यःपि जाः ।

खः थव भी आजु-पिनिगु योगदानया व्याकक दसु
भीसं रक्षा यायेगु ई जुल मखुसा फवी न्हां फुक्कं बस्तु ।

छि मछि ईलिसे ल्वात्ताः नं छिकथं तल गति न्हाकाः
आःया ई हिल हीके माल चाः ईया गतिस झीलाकाः ।

ल्हाः जोजलपा फवनाच्वना थौ छु छु दु नुगलय् दुने दुधाः
घ्वंके माल थुगु ख्वल्हावल्हाय् थौ थःथःपिके दुगु बिच्चाः ।

लुइके माल आः उपायत छु दु भी फुक्कं छथासं मुनाः
मखुसा छ्वइ न्हां भीपि नापं भीगु संस्कृति नं उनाः ।

आः व ई जुल भावी संतति कथहनं फवव कःधानाः
याये नु उत्थान भीगु संस्कृति भी सकले छक्वलं जानाः ।

विष्णु-नारद, छत्र सिंहराज

बौद्धधर्म छु खः ?
भाजु सम्पादकजु,

साधु महात्मापित श्रद्धा तयेगु खँ छन्हु जिगु मनय् लुयावल् । थव खँ जि श्रद्धेय भिक्षु सुशोभन-यात प्वंका । वस्पोलं थःगुं संगत बीगु व थथे सत्संग यायेमाःगु खँ धैविज्यात् । जि हानं नेपाया श्रद्धां हनेबहूङ्मा महानायक आचार्य महास्थविर भिक्षु अमृतानन्द सहितं आनन्दकुटी विहारया भिक्षुसंघ-यात थःथाय् विज्याकाः भोजन याकेगु इच्छा प्वंका । भिक्षु सुशोभनजुं जितः आनन्दकुटी व्वनायकं विज्यात् । जिगु थःगु इच्छा व श्रद्धा भिक्षु महानायक अमृतानन्दज्यात प्वंका । वस्पोल महानायकजुं जिगुप्रति करुणा दृष्टि स्वयाः मौन संकेत वियाः स्वीकारोक्ति न्ह्यथनाविज्यात् । उगु इलय् जिनापं तुं वंह्मा जिमि धर्मगासा पंचवहादुर चित्रकारं जितः न्ह्ययनाः भन्तेयात धैदिल—“भन्ते ! थव जिह्मा पासा हिन्दू धर्माविलम्बी प्रधान जातयाह्म जुयाः न बौद्धधर्मय् श्रद्धा तःह्म जुल ।”

उव्यलय् आचार्य महास्थविरजुं गम्भीर जुयाः अमृतमय वचन प्वंकाविज्यात—“धर्म धैगु आचरण शुद्ध यायेगु खः, आचरण सुधार यायेया लागी न्ह्यागु धर्म मानय् या:सां ज्यू । आचरण सुधार यानावनेगुयात हे बौद्धधर्म धाइ ।” थुगु अमृत वचनं जिगु न्ह्यपु हे सिलाव्यूगु थें जिगु ह्म हे याउसे च्वन । जि मनमनं दुग्येयक वस्पोलयात नमस्कार याना । जि शुइका हिन्दू व बौद्ध शब्दय् छुं मदु वास्तविकता आचरणय् दुगु जुयाच्वन, जि सन्तोष जुया ।

—रत्नमान प्रधान

○ हीरामान गुरुङ, पञ्चमूल-स्थानजा

वैशाख पूर्णिमाले कोइ कल्होरी बुद्धपूर्णिमाए बिस् । त्यांबै चु दिनलाइ संसारभरि खानतोतोबै म्हीरकरी होंसै खाउंदे सम्म छ्यानले ह्तों ह्तोंसै तरिकैले म्हैदिरम् । कहोन्छेलेन बिउ हो बिस बुद्धधर्म म्हादिजमै ल्हागीरी झोइले थेब दिन अरु आह । बुद्धधर्मबै चाड विलेन पर्व विलेन त्यांबै दिनन को छाइले अवाढ पूर्णिमा । त्यांबै दिन डयोइ नेपालरी मात्रन हाडी, संसारबै न बुद्धधर्म म्हैदिव म्हिह मुब कल्हो नी धीरी म्हीरकरी देशनए खेमखेमै मुबै अंसोउनुबै तिरी, हों-होंसै क्यांइले सोंगै, डहंगै, डीगै बै कार्यक्रमलसी बेलेन थेले डयोइ भगवान् बुद्धै मि किसी शान्तिइ ल्हागीरी सैं तोंसी म्हैदिव डयोइ लहे अंसोइले लै खब के को दै म्हैदिलए तुरम् ।

म्ही आसीबनीन चै योंवदिन, त्वी म्हैदिस चलै जन्मदिवस विस् दै च म्ही सीबलीरी चै चिसी, चै के नी तां म्लील आखांसी सिबै दिन म्हैदिस छाबकेलाइ जयन्ती विरम् । तिदों बुद्ध महापरिनिर्वाणि (सिवै) ए डिहस्युसे डप्रसे सोंच्यू से सों बर्ब तै, छ तवै डयो तोंदी २५३३ औं बुद्धजयन्ती म्हैदिव ल्हैदिमु । कोइरी बुद्धलाइ अरु धर्मबै देवी देवता दोले म्हैदिलेन पनि बुद्ध छाब देवता हाडी, बुद्धमी चवेनावै कपिलपुर द्युलवै ओं शुद्धोदन नी ओंस्यो महामायै कोइनरी योंब थेब चह को । बुद्ध त्यांबै दिनरी (वैशाख पूर्णिमारी) जन्मदीब को । बुद्ध डयो दोंबै म्हीन् को । बुद्धलै संसारन म्हैदिव तां

म्हूइ चहरी धीं, मी, चह तोन्तोरीन पिह्यासी खनीरे ववबैए आस्याबै, आम्होबै वयों नी तों म्हेबरी प्रबन् को । प्रम प्रम टुर्दिई लहे थेब खबरे आखांबै परिशमैलिरी सिद्धार्थरी त्यांबै दिनर्न बुद्ध ज्ञान योंइस्योरो सिद्धार्थ मि 'गौतम बुद्ध' तनीइ । जबनी न त्यां, संसारन बुद्धभन्दा थेब तोए आहे खबए आहे । ज्ञान योंवइले लिरी बुद्धरी रिवर्न वर्ष प्लीच्यूसेड्डी बुद्धधर्म म्हीरकलै विसी, लुमिसी, कहोन्छयालेन्बै वयां नी तां लुमिसी प्रबैर्ल म्हेन सोंला ओंस्योन रिव सिबै तां बिसी त्यांबै दिनर्न सिइ । छ तसी बुद्ध योंब, बुद्धरी ज्ञान, योंब, दै सिबै दिनए त्यां वैशाख पूर्णिमैदिनर्न तर्ब लबनी त्यांबै दिन छोबै लहे महत्वपूर्ण तनीबको ।

तमु भरी ज्ञन पूर्णिमाले छ्यांब दिन विसी सेलेनपनि तब आतब भाकलरक लसी उल्काकन कहामलै 'नक, र, करोरक' लै थोंसी खैब के लमु । छोब छ्यांब दिननिमी बरु होंसै सैं छ्यांब लसी कहामैए छ्यांब तरिके डहाल तुरम दै धर्मै फल लि मबेन हाडी त्यान चुर्जुनिन योंरम् । डयोरी तो म्लीला आता विस बुद्ध धर्म खबैए पेवा धर्म हाडी, बुद्धधर्म खबै धर्मेस्ने युबए हाडी दै चु खबैए प्लसी हाडी, बुद्धधर्म होंसंखाउंदेसम्म म्हैदिल तुमु फल योंछ्यरम् । बुद्धधर्म डयोइए को, डयोइ धर्मन बुद्ध धर्म को । बुद्धधर्म किल योंब दै बुद्धजयन्ती म्हैदिल थेबि डयो म्हीइ ल्हागीरी थेबै भाग्यै तां को ।

ऋ

The Mahasanghika School of Buddhism

○ V. A. Kanakdwip

The Mahasanghika School of Buddhism is popularly known as Mahayana. According to the history of Buddhism, the community of the Buddha was divided into many religious sects after the death of Buddha. The most prominent were Mahasanghika or the Mahayana and sthavirawadin or the Hinyana.

Mahasanghika used to apply reason to Buddha's teachings. According to them, any man can achieve the status of Buddha. Mahayana means the higher path for the attainment of Nirvana. The aspirants of the Mahayana sects aspire to reach the stage of Bodhisatwa. It is after reaching this stage that one gets the capacity to do good to others. The ideal of Mahayana is more liberal and altruistic. They not only seek their own liberation but aim at cosmic good. Thus, its ideal is universal.

The Mahayana finds place for the world's persons that they cannot themselves make efforts for their liberation. For them, the compassion of Buddha can also lead to the liberation. In Mahayana, the Buddha became the ideal of worship and is identified with the ultimate existence. Siddhartha Gautam was adored as the incarnation of Buddha.

There were great scholars of Mahayana. Among them, Ashva Gosha, Nagarjuna, Vasu Bandhu and Arya Deva were the renowned figures, who aimed at its utility.

According to them, the transcendental self is not false.

It has a healthy and sympathetic attitude and liberal and progressive ideas, which adopted by Vajracharyas of Nepal. Buddha was absolutely a rational one. He tried to prove every

thing by reasoning. Buddha has accepted Prajna as the ultimate knowledge. On following the thesis of Prajna, the Mahayanists were also divided into two classes— Sunyabad or Madhyamik and Vijnanabad or Yogachar.

Madhyamik or Sunyabad –

According to Sunyabad, the ultimate reality is Sunya. It is forwarded by Nagarjuna that the ultimate reality is neither existent nor nonexistent, neither both existent and non-existent nor different from both. Thus the ultimate reality is entirely different from these four categories. It is attributeless. He has called Sunyata by the name of प्रतीत्य समुत्पाद as well. The element is Swalakshana. Hence whatever is born of material cause depends on something other than itself. Its origination is not origination in fact i. e. it is Sunya. Those who follow the role of Madhyama Marga are Madhyamikas. Then, Bajracharyas adopted the life of Madhyamika living in the world and dining at the weltane of living beings.

According to the great philosopher of Madhyamika Buddhism, "there are two truths on the Buddha's teachings. One is empirical truth for the ordinary people. The other is transcendental truth. Those persons who do not understand the distinction between these truths cannot know the subtle points of Buddha's teachings."

The Madhyamik philosophers believe in the transcendental realities. Along with physical world they also discuss the existence. All the things of the world are relative. Thus the Sunyabad can also be called Relativism. The dharmas of the worlds objects depend upon other objects and their existence requires the existence of other objects. Nothing has its own definite, absolute and independent nature. All there are empirical truths.

Nagarjuna preached the doctrine of dependent origination in his book Madhyamika Karika and says that from the transcendent standpoint Pratityasamuttpada is it self Nirvana. Some critics have explained that when

Nagarjuna proves everything to be non-existent it is only from the transcendental standpoint.

According to Sunyabād, the transcendental truth is known through self experience. It requires Samadhi in the form of Chitta, the practice of Samadhi leads to the arousal of Prajna and the aspirant has a balanced Chitta. This leads to the epxerience of the ultimate reality. Samadhi also requires renunciation as well as the knowledge and practice of Six Paramitas e.g. Charity,Sheela, Peacefulness, Varility, Concentration and Spiritual Consciousness.

Thus, the aspirant realize the Sunya both through knowledge as well as action.

Yogachar or Vijnanabad-

Yogachar or Vijnanabad is also a school of Mahayana. It is known as Vijnanabad because all things are mere consciousness according to this theory. It is also called yogachara because in it the aspirant must go through the practice of yoga. Chitta is every thing in yoga. Then, the ten stage of Bodhisatwas will make a man Buddha.

Self

He who knows the nature of his self and understands how is senses act, finds no room for this 'I' and thus he will attain peace unending. The world holds the thought of 'I', and from this arises false apprehensions.

* Buddha

श्री वृषभ गतिविधि

(नेपाली भाषा)

बुद्धजयन्ती कार्यक्रम

२०४६ जेठ ७, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा नियमित बुद्धपूजा सहित २५३३ औं बुद्धजयन्तीको समारोहको कार्यक्रम सम्पन्न भयो । २५३३ औं बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा भएको सार्वजनिक बौद्धसभामा प्रमुख अतिथि सम्माननीय प्रधानमन्त्री मरीचमार्नासिंह श्रेष्ठले भन्नुभयो—“विश्वशान्तिको लागि अग्रसर रहेको हात्रो मुलुकलाई आज बुद्धको देश भन्नो चिनिसकेको छ । वास्तवमा वैदिक र बौद्धधर्मको रचनात्मक अन्तर्सम्बन्ध र अन्तर्कायाबाटै नेपाली सम्पत्ता र संसारको उन्मेष, विकास र संवर्द्धन हुँदैआएको छ । पुण्यस्थल लुम्बिनीमा अवतरित भगवान् गौतम बुद्ध नेपाल र नेपालीका लागि मात्र नभई सम्पूर्ण विश्वमानव समुदायक निमित्त दया, क्षमा, शान्ति र अहिंसाको आलोकमय पथका अमर प्रदर्शक हुनुहुन्छ । भगवान् बुद्धको पावन उपदेशलाई चिन्तन सनन गरी व्यवहारमा उतार्न सक्नु नै वहाँप्रति चढाउने सच्चा शब्दा सुमन हो ।” सो अवसरमा प्रधानमन्त्रीले समितिको प्रकाशन उपसमितिबाट प्रकाशित बुद्धधर्म र संस्कृति नामक स्मारिकाको विसोचन गरिनुका साथै हाजिरी जबाक प्रतियोगिता उपसमितिबाट आयोजना गरेको प्रतियोगितामा प्रथम हुने भक्तविद्याश्रम माझिं, दोश्रा हुने शान्ति शिक्षा मन्दिर, तेश्वा हुने दरबारहाई स्कूललाई र सान्त्वना प्राप्त गर्ने नवयुग सहशिक्षालयका विद्यार्थीहरूलाई पुरस्कार प्रदान एवं विद्यालयलाई प्रमाणपत्र प्रदान गर्नुभयो । उक्त दुई उपसमितिका संयोजकहरूमा स्वस्त्ररत्न शाक्य र मुर्वण

शाक्य हुनुहुन्छ । यस्तै प्रमुख अतिथिबाट हा.ज. प्रतियोगिता स्थलका व्यवस्थापकलाई प्रमाणपत्र तथा विश्वनिकेतन मा.वि.लाई विशेष सान्त्वना पुरस्कार पनि प्रदान गरियो ।

सो बेला सभापतिको आसनबाट २५३३ औं बुद्धजयन्ती समारोह समितिका अध्यक्ष महानायक आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरले भगवान् बुद्धको उपदेशको महत्व बुद्धको उसबेलाको समयभन्दा अहिले ज्ञन् बढेको छ भन्नुहुँदै संत्री शब्दको व्याख्या गर्नुभयो र मित्रता भनेको आपत विषतको बेलामा उपयोग गरिने बस्तु हो, सच्चामित्र, मित्रतिको सहयोग र सद्भावनाले चिनिने कुरा हो भन्नुभयो । धन्यवाद ज्ञापन गर्नुहुँदै समितिका एकजना उपाध्यक्ष कनकमान शाक्यले मानवीय मूल्य र मान्यतालाई अक्षण राख्न आपसी संत्री, दया र कहणाको ज्वलन्त दृष्टान्त भगवान् बुद्धका उपदेशमा पाइन्छ भन्दै वहाँले सबै राष्ट्रका बीच आपसी मित्रता र शान्तिको लागि ठूलो भूमिका निर्वाह गर्न सकिने बुद्धका उपदेशलाई चिन्तन मननपूर्वक व्यवहारमा ल्याउनु पर्ने कुरा बताउनुभयो । त्यसै दिन साँझ साँस्कृतिक बाजागाजा सहित भगवान् बुद्धको अस्थिधातुलाई नगरपरिक्रमा गराइएको थियो ।

यसै दिनको उपलक्ष्यमा आनन्दकुटीविहारमा ४० जनाले, श्री गणेश यथा बलबमा ५० जनाले र धर्मकीर्ति विहारमा २५ जनाले रक्तदान गरेका थिए । यस्तै स्वयम्भू चैत्यमा चैत्यपूजा खलःद्वारा बुद्धपूजा, ज्ञानमाला भजन-मण्डलद्वारा भजन कीर्तन सहित स्वयम्भू विकास मण्डलको आयोजनामा पञ्चबुद्ध नृत्य पनि प्रस्तुत गरिएको थियो ।

यसै गरी सोही उपलक्ष्यमा नेपाल बौद्ध समाजको आयोजनामा भएको समारोहमा भूमिसुधार राज्यमन्त्री

जयप्रकाशने बुद्धको जन्म नेपालमा हुनु नेपालको लागि गौरव भएको कुरा बताउनुभयो र उक्त समाजका संरक्षक रा० प० स० प्रे॒ मबहादुर शाक्यले भगवान् बुद्धको उपदेश पंचशीलको पालनबाट विश्वमा शान्ति स्थापना गर्न सकिने कुरा बताउनुभयो । भिक्षु सुशोभनको सभापतित्वमा भएको त्यस सभामा भूतपूर्व मन्त्री कृष्णराज अर्याल लगायत समाजका पदाधिकारीहरूले बुद्ध र शान्तिको विषयमा चर्चा गर्नुभएको थियो ।

यस्तै वडा नं ५ हाँडी गाउँमा माननीय संचार राज्यमन्त्री कमल थापाको प्रमुख आतिथ्यमा भएको समारोहमा समारोह ह समितिका अध्यक्ष श्यामलाल चिकाराले भगवान् बुद्ध नेपालमा जन्मनुभएको भएतापनि ४४ वर्ष भारतमै वहाँको जीवन बितेको कुरा बताउनुभयो । भिक्षु सुदर्शनद्वारा बुद्धपूजा गराएको त्यस बेला शान्तिक्षेत्र र गौतम बुद्ध विषयक कविता प्रतियोगिता गराइएको थियो । सो प्रतियोगितामा नारदमणि पौडेल, विष्णुभक्त पाण्डे, रोजी बटेल र महेशप्रसाद खनाल क्रमशः प्रथम, द्वितीय, तृतीय र सान्त्वना पुरस्काराले विजित भएका थिए । सो बेला ३० जनाले रक्तदान गरेका थिए । श्यामबहादुर श्रेष्ठद्वारा धन्यवाद ज्ञापन भएको सो सभा बडाध्यक्ष सूर्यलाल प्रजापतिको सभापतित्वमा भएको थियो । त्यसको मूल कार्यक्रममा बुद्धप्रतिमालाई बाजागाजा सहित नगरपरिक्रमा गराउनुरहेको थियो ।

यसैगरी यहाँको ऋम्हटोल स्थित धर्मचक्र विहारमा धर्मचक्र तःनिखलःको आयोजनामा भएको धर्मधारु-मण्डल पूर्णिमा ब्रतमा उपाध्यायका रूपमा रहनुभएको बज्राचार्य देवेन्द्रले ब्रतको महिमा र बुद्धको जन्म, बुद्धत्व-प्राप्ति, महापरिनिर्वाण एवं अस्तिथातुको विषयमा प्रभावकारी व्याख्या गर्नुभयो । सो बेलाको मूल पुरोहित र सहायकहरूमा क्रमशः उवालामुनि बज्राचार्य र मंया बज्राचार्य हुनुहुन्द्यो ।

यस्तै नगरमण्डप कोर्ति विहारमा भएको बुद्धपूजामा याइलैण्डका उपविदेश मन्त्री सब लेपिटनेण्ट प्राप्त-सांलिम्बा बन्चु सहित याइलैण्ड सरकारका उच्च पदा-

धिकारीहरू समेल हुनुभएको थियो । भिक्षुहरू र थाइ-लैण्डमा अध्ययन गरिआएका भिक्षुहरूबाट परिवाण पाठ भएको सो बेला महास्थविहार भिक्षु सुदर्शनले विहारको परिचय दिँदै नेपाल थाइलैण्ड बीचको धार्मिक र सांस्कृतिक सम्बन्ध अरु बलियो हुनेछ भनी आशा व्यक्त गर्नुभयो । थाई अतिथिहरूले त्यहाँ निर्माण भइरहेको उपोसथागारलाई छ हजार रूपिया श्रद्धादान पनि गरेको थियो ।

बुद्धजयन्ती मनाइयो

२०४६ जेठ ६ पर्सा-

यहाँको बीरगंजमा बीरगंज बौद्ध समितिको आयोजनामा भगवान् बुद्धको २५३३ ओँ बुद्धजयन्ती समारोह मनाइयो । सो बेला भिसुवाको बौद्धविहार गुम्बामा धर्मोदयसभाका कोषाध्यक्ष भक्तिदास श्रेष्ठले आपना स्वर्गीय पत्नी हसिना मैथियो स्मृतिमा स्थापित ७ फीट अग्लो तीन फीट चौडा पूर्वाभिमुख भू-स्पर्श मुद्रामा निर्मित बुद्धमूर्तिको नारायणी अंचलाधीश टेकबहादुरले अनावरण गर्नुभयो । बीरगंजका प्र. पं. विमलप्रसाद श्रीवास्तव, उ. वा. संघका सभापति चिरंजीविलाल सरावगी र बौद्धसमितिका महासचिव सत्यनारायण मानन्द्वरले शान्ति, अर्हिसा र प्रेमका विषयमा आ-आपनो मन्तव्य पोखर्नुभयो । बौद्धसमितिका सभापति पद्मज्योतिको सभापतित्वमा भएको उक्त समारोह अन्तर्गत बुद्धको मूर्तिको नगर परिक्रमा र वृक्षारोपण, झण्डोत्तोलन, सफाई र व्याज वितरण भएको थियो ।

स्थान निर्धारण

२०४६ जेठ ३०, काठमाडौं-

यहाँ प्राप्त भएको समाचार अनुसार डब्लू. एफ. बी. को कार्यकारिणी बैठकले १७ ओँ विश्व बौद्ध सम्मेलन इ. १६६० को नोभेम्बर पहिलो हप्तामा कोरियाको राजधानी सिउलमा गर्ने निर्णय गरेको छ ।

आजीवन सदस्यमा थप

२०४६ जेठ २५, काठमाडौं-

आनन्दभूमि बौद्ध मासिक पत्रिकाको आजीवन सदस्य ४३२ पुगेकोमा निम्न द सदस्य थप भई अब ४४० पुगेको छ । थप हुने थदालुहरूमा बनेपाका तीर्थसुन्दर शाक्य, काठमाडौंका रुद्रबहादुर शाही, ज्ञानीरत्न तुलाधर, सानुकिरण श्रेष्ठ, इन्द्रमान महर्जन र ललितपुरका बौद्ध पुस्तकालय, सूर्यनारायण नेमकूल, रत्नपोते बनेपाका साथै भोजपुरका पुष्पलाल शक्य रहेका छन् ।

२५३३ औं बुद्धजयन्ती

२०४६ जेठ ६, भवतपुर-

बुद्धजयन्ती मनाउन गठित समितिमा विरत्न शाक्य अध्यक्ष र लोकेन्द्र बजाचार्य सचिव छानिई सो समिति अन्तर्गत बौद्धसंघको तत्वावधानमा सत्तदिवसीय कार्यक्रम राखी प्रभातफेरी र धर्मदेशना आदि कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

यसै गरी धर्मोदय सभाको शाखाको आयोजनामा जिल्लाव्यापी ज्ञानमाला भजन प्रतियोगिता भयो जसमा भावचो ज्ञानमाला भजन, दीपकर ज्ञानमाला भजन, महाकाल ज्ञानमाला भजन र लोकेश्वर ज्ञानमाला भजनले क्रमशः प्रथम, द्वितीय, तृतीय र सान्त्वनाको स्थान प्राप्त गरेका थिए । इन्द्रराज शाक्यद्वारा स्वागत भाषण भई शुरू भएको त्यस प्रतियोगिता समारोहको उद्घाटन थाई भिक्षु फा० स्वा० एम० ए० बाट भएको थियो । शा० नन्दको सभापतित्वमा संचालित सो समारोहमा भिक्षु सुर्दर्शन र भिक्षु सुमेधले सम्बन्धित विषयमा चर्चा गर्नुभयो । सो बेला विजयीहरूलाई भिक्षु महेन्द्रबाट पुरस्कार वितरण हुनुका साथै रामकृष्ण वैद्यद्वारा धन्यवाद ज्ञापन गरिएको थियो ।

सोही सिलसिलामा बौद्धप्रतिमालाई रथमा सजाई भव्य बाजागाजा सहित शहर परिक्रमा गराइएको थियो ।

यस्तै यहाँको नगदेश बौद्ध समूहको आयोजनामा

बाजागाजा सहित बुद्धमूर्तिलाई नगर परिक्रमा गराउनुका साथै धर्मदेशना र प्रवचन कार्यक्रम सम्पन्न गरेको छ । प्रवचन दार्यक्रममा भू. पू. प्र. प., कृष्णप्रसाद प्रजापतिबाट स्वागत हुनुका साथै उपप्राध्यापक तुलसीमान दुवाल, समूहका अध्यक्ष जोगमान अबाल र उपाध्यक्ष रामभक्त हायजूले बुद्धधर्म मानवधर्म भएको कुरा बताउनुभयो । उपप्राधानपञ्च तुयूलाल ज्यापूको सभापतित्वमा भएको त्यस कार्यक्रममा भिक्षु धर्मसोभनबाट धर्मदेशना भएको थियो ।

हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता र धर्मदेशना

२०४६ जेठ ८, काभे-

यहाँको धर्मोदयसभा शाखा बनेपाको आयोजनामा २५३३ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा ध्यानकुटी विहारमा आयोजित जिल्लाव्यापी अन्तमधियमिक विद्यालय हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताको प्रधानपञ्च डा० सुरेन्द्रबहादुर वादे श्रेष्ठद्वारा उद्घाटन भयो । सो बेलामा धर्मनुशासक रहनुभएका महास्थविर भिक्षु अश्वघोषले यहाँको धर्मोदयसभा शाखाले रचनात्मक कार्य गर्दै आएको कुरा बताउनुहुँडै बौद्धधर्मको उपादेयतामात्रि व्यावहारिक मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो । शाखाका अध्यक्ष प्रदीप शाक्यको सभापतित्वमा भएको त्यस सभामा महासचिव जिनेशरत्न शाक्यद्वारा स्वागत भाषण हुनुका साथै सदस्य लक्ष्मी नारायण श्रेष्ठ र प्र० श्री आशाकाजी सेवकले आक आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो । १३ बटा विद्यालयले भाग लिएको त्यस प्रतियोगितामा प्रथम हुने भूमेस्थान मा० वि० देउराली, द्वितीय हुने श्रीराम मा० वि० खोपासी, तृतीय हुने चंतन्य मा० वि० बनेपा र सान्त्वना प्राप्त हुने इन्द्रेश्वर मा० वि० बनेपा र संजीवनी मा० वि० धुलिखेलाई भिक्षु अश्वघोषबाट प्रमाणपत्र एवं पुरस्कार प्रदान गर्नुभयो ।

यसै उपलक्ष्यमा पनौतीमा आयोजित समारोहमा अनगारिका सत्यपारमीबाट धर्मदेशना हुनुका साथै बुद्धपूजा र परिवाणपाठ सहित बुद्धमूर्तिलाई नगर परिक्रमा गराइएको थियो ।

सप्ताहव्यापी कार्यक्रम

२०४६ जेठ २५, कास्की-

यहाँको पोखराको ज्ञानमालासंघको आयोजनामा सप्ताहव्यापी रूपमा मनाई सामूहिक पूजा, धर्मदेशना, निःसंक स्वास्थ्य परीक्षण तथा औषधी वितरण र स्वास्थ्योपचार बौद्ध हाजिरी जवाक प्रतियोगिता आदिको आयोजना चरिएको थियो । ती कार्यक्रममा भागलिनेहरूमा डा० विनोद तुलाचन, क्षेत्रीय शिक्षा निदेशक आनन्दलाल प्रधान, कृष्णमान गुभाजू, प्र. प. सूर्यबहादुर केसी, निर्माण तथा बातायात सहायक मन्त्री माननीय क्षेत्रबहादुर गुरुङ, मुक्तिनाथ तिमिलिना, विश्व शाक्य, ह्याड्जा गुम्बाका तेन्त्रमलामा, काठमाडौंका भिसु श्रद्धानन्द, प्रकाशमान गुभाजू र वयोवृद्ध मीनबहादुर गुरुङ हुनुहुन्थ्यो ।

बुद्धपूर्णिमा समारोह

२०४६ जेठ ८, चितौन -

यहाँको चितवन चिहारसंघको आयोजनामा शील-प्रार्थना, बुद्धपूजा, बुद्धको प्रतिमा सहित शोभायात्रा, चलचित्र प्रदर्शनी सहित बुद्धपूर्णिमा समारोह मनाइयो । राममान बज्राचार्यको समाप्तित्वमा गठित समारोह समिति अन्तर्गत शाक्यबन्धुहरू अमृतमान, ज्ञानबहादुर, भीमनाल, भाइरत्न, रत्नकाजी, शुभकल्पणा, रुद्रकुमार, ॐ कल्पण, सानुकाजी, कमलबहादुर, तिद्वार्घुनुद्वर, ज्ञानेन्द्रमान, शुक्रराज र बज्राचार्यहरू विजयराज तथा तुंगराजको संक्रियतामा भएको थियो ।

बुद्धजयन्ती सम्पन्न

२०४६ जेठ ७, मोरंग-

भगवान् गौतम बुद्धको २५३३ ओं जन्मजयन्ती यहाँको विराटनगरमा समारोह समिति तथा विराट्बौद्धसंघका अध्यक्ष सिद्धिमानपति शाक्यको अध्यक्षतामा गठित समारोह समितिको आयोजनामा बुद्धपूजा, धर्मदेशना, र सार्वजनिक बौद्धसभाको रूपमा मनाइयो । त्यसदेला

काठमाडौं बुद्धजयन्ती समारोह समितिबाट प्रमुख अतिथिको रूपमा प्रतिनितित्व गर्नु भएका भिसु बोधिसेनले बुद्धधर्म ईश्वर प्रदत्त नम्ब मानव मस्तिष्कबाट उत्पन्न भएको चानुराय सत्यमा आधारित छ भन्नुभयो । सो बेला स्वागत भाषण गर्दै संघका सचिव धर्मकुमार हलबाईले प्रस्तावित बुद्धिहार निर्माणिको लागि समाजसेवी चिरंजीवि दाहाल बाट प्रदान गर्नुभएको ६ कट्टा जमीनमा शिलान्यास गरिने भएको ले उक्त दिन विशेष बौद्ध जगत्का लागि विशेष महत्व भएको कुरा बताउनुभयो । सो बेलामा प्रमुख अतिथि रा०प०स० तथा बन सुदूरीकरण उच्चस्तरीय आयोगका अध्यक्ष माननीय बीरेन्द्रकेशरी पोखरेलले प्रस्तावित बुद्धिहारको शिलान्यास गर्नुभयो । सोही बेला प्र० जिं श० नन्दकुमार कार्की र बलराम न्योपानेले बुद्धधर्मसाथि विशेष प्रकाश पार्नुभयो । यस्तै 'धरणी' नामक अर्धवार्षिक पत्रिका र महानन्द जीवन वृत्तान्त पुस्तकको विमोचन हुनुका साथै बुद्धप्रतिमा सहित शोभायात्रा पनि भएको थियो ।

बुद्धजयन्ती मनाइयो

२०४६ जेठ १५, काठमाडौं-

२५३३ ओं बुद्धजयन्ती नेपाल अधिराज्यका विभिन्न ठाउँमा सम्पन्न भएको छ । सो अनुसार कास्की, काशे, स्याङ्जा, रूपन्देही, पाल्पा, कैलाली, सुनसरी र भोजपुरभा मनाइएका समारोहको समाचार आनन्दभूमिले अर्को अंकमा प्रकाशित गर्ने भएको छ ।

[नेपालभाषा]

बुद्धजयन्ती हन

११०६ बछला अव १४ वे-

थनया थाई राजदूतावास्य २५३३ बवागु बुद्धजयन्ती थाइलैण्डया गणनाथा ल्याख स्वांपापुन्ही छन्हुन्हुः संवमहानायक प्रजानन्द महास्थविर, महानायक

प्राचार्य प्रमुतानन्द महास्थविर सहित गुह्य भिक्षुपि
विजयाकाः बुद्धपूजा, शीक्षप्रार्थना, परिव्राणपाठ, भोजन
परिस्कार प्रदान व धर्म देशना याकाः हन्। थाई राजदूत
सिर जय बुद्धि वै त्र सहित बर्मी राजदूत व किपूया उपो-
सथागार निर्माण समितिया सदस्थिपि सहभागी जूगु उगु
उबल्य संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्दपाखे धर्मदेशना जुल।

थथे हे रत्नकीर्ति महाविहार मध्यं ब्रहालय स्वन्हु-
यंकं न्याःगु बुद्धजयन्ती समारोहय महास्थविर भिक्षु
मुदर्शनपाखे भगवान् बुद्ध व लुम्बिनि विषये धर्मदेशना
न्वचु जुल। उबल्य भिक्षु मुवर्णं विवेसय छह्य बौद्धयात
देगु मान्यता व सन्मानया विषये थःगु विचाः प्वका-
विजयात। विहार व मन्दिरया सरसकाइया नापं रत्न-
कीर्ति महाविहारया स्थविर बज्जाचार्यपिनिपाखे बुद्धपूजा
व तुतः ब्वंगु जुल।

न्हसःलिसः कासा

११०६ बछला गा ७, यत-

नःबहा या पश्यावती पुस्तकालयया ग्वसालय
शिन्हय्कवःगु नगरव्यापी बुद्ध व बुद्धधर्म सम्बन्धि न्हयसः
लिसःकासा जुल। २५३३ बवःगु बुद्धजयन्तीया लसताय
जूगु उगु कासाय २० थ्वलं थ्वति काःगुली विश्वशान्ति
पुस्तकालत नागबाहाः, बौद्ध पुस्तकालय कुतिबाहाः,
हिरण्य पुस्तकालय इनाननि व जनमंकी वाचनालय भिन्ना
ब्राहालं छसीकथं न्हापां न्हापलाल्य, लियाल्य व सान्त्वना
पुरस्कार त्याकल। शिक्षा तथा संस्कृति सहायक मन्त्री
क्षेवप्रताप अधिकारीपाखे उद्घाटन जूगु उगु कासाया
विजयोपित प्रधानपञ्च बुद्धिराज बज्जाचार्यं सिरपाः लः
ह्लानविजयात। न्यान्हयंक जूगु उगु कासाया सभापतित्व
भिक्षुपि बद्धघोष महास्थविर व धर्मपालपाखे जूगु खः।
उबल्य बौद्धम्ये हालेगुया नापं थो बौद्ध विद्वान्-
पिनिपाखे बुद्धधर्म सम्बन्धि प्रवचन न जूगु खः।

थुगु हे लसताय थनया बुद्धजयन्ती समारोह
समितिया लसतात् अक्षेश्वर महाविहारय भगवान् गौतम
बुद्ध व लोकेश्वरपिगु पूजा जुल। थुकथं हःखाया रत्नाकर

महाविहारय भिक्षु सुशोभनपाखे चतुराय सत्य व रत्नसुमगल
शाक्यपाखे बौद्धसंस्कृतिया विषये धर्मदेशना जुल। बूबा-
हाःया यशोधरा महाविहारय न शभरत्न शान्यपाखे बुद्ध-
धर्म व संस्कृति बारर न्ववु प्रस्तुत जुल।

थथे हे तु बुद्धजयन्तीया लसताय थेचोय र्हष्य
बहावुर माली व कृष्णबहावुर महर्जनं श्रद्धादान याःगु
जग्याय सकसिगुं ग्वाहाँलि दयेकूगु बेलुबनाराम विहारय
छगु सभा जुया लि बुद्ध प्रतिमायात खतय तयाः सांस्कृ
तिक बाजं थाना: त्वालंत्वालय चाःहुइकल। भिक्षु शील-
भद्रपाखे धर्मदेशना जुया: सभा कोचायेकल।

सार्वजनिक सभा

११०६ तछला गा १४, थ्वप-

२५३३ बवःगु बुद्धजयन्ती हनेभनं थनया अरनिको
सभाभवनय नगर पञ्चायत समितिया अध्यक्ष दिनेश
थेन्ठया ब्राहापतिवय जूगु प्रवचन कार्यक्रमय शिक्षा तथा
संस्कृति सहायक मन्त्री क्षेवप्रताप अधिकारी, महास्थविर
भिक्षु अश्वघोष, भद्रनकृष्ण हाडा, अ०धम्मवती, प्रमुख-
जिल्ला अधिकारी, प्रा० आशाराम शाक्य, डा० हरिवंश
ज्ञा व नानकीजाल प्रधानपिनिपाखे न्वचु जुल।

थथे हे थिमिया प्राटिविहार समिति व युवा बौद्ध
समूह येधा संयंक्षत ग्वसालय छगु धर्म देशना कार्यक्रम
वव्चायेकल। उबल्य जूगु सार्वजनिक सभाय सहायक
मन्त्री क्षेवप्रताप अधिकारीपाखे आतिथ्य प्रहण जुया:लि
विवकला प्रदर्शनी न जुल। थथे हे शान्तरत्न शावद्वारा
रचित बोधिमाला नांगु बौद्ध भजन संग्रहया विमोचन व
कलाकार चिनियाकाजी ताम्राकारया निदेशनय तयार
जूगु बूबःया बुद्धजीवनी व धर्मशील शाक्यया निदेशनय
तयार जूगु स्वांया प्रदर्शन न जुल।

उपसम्पदा

११०६ तछला थ्व द, थीलंका-

थनया परम धर्मवेतिय परिवेणय आमणेर प्रज्ञा-
मूति व धर्ममूति निह्य सिन उपसम्पदा दीक्षा कयाः
भिक्षुत्व प्रहण यानाविजयात।